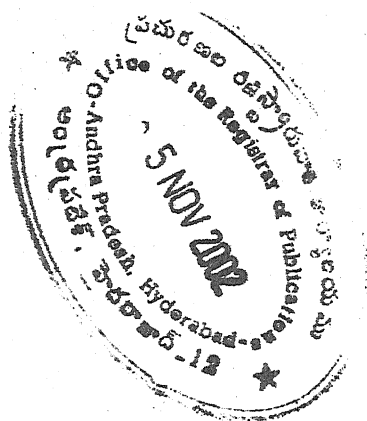


502/208

శివతండువము

'సహజబలము'  
పుట్టపర్తి

# శేపతాండవము



రచన:

మహాకవి, నరసాచార్యుల. పద్మశ్రీ

“పుట్టపర్తి”

సంకల్ప

ప్రచురణ:

రవి ఎకడమిక్ సొసైటీ (రిజిస్టర్డ్)

గుంటూరు

Rs.100



ప్రత్యేక ముద్రణ

నవంబరు 1985

హక్కులు : రహస్యం.

ప్రచురించిన

డాక్టర్. పుట్టపర్తి నారాయణాచార్య

6/82 హనుమాన్ విది

విషయ - అంశము.



## తెలిపలకు

ఇప్పటికీ శివతాండవం పదిసార్లైనా ప్రింటు అయివుంటుంది. కానీ, నేను అరికంగా లాభపడింది మాత్రం చాలా తక్కువ. కారణాలు అనేకాలు. ముఖ్యంగా ఈ రాయలసీమ చీకటి ఖండం ఈ ప్రాంతాల్లోనే గడ్డకువచ్చి ఒక పేరూ, ప్రతిష్ఠా సంపాదించుకోవాలంటే చాలా కష్టం. సాహిత్యకంగా నా జీవితంలో ఎన్నో కష్టాలు ఎదుర్కోవలసివచ్చింది. ఒకసారి గుంటూరికి సాహిత్య మిత్రులు కొందరు సన్మాన్హానించినారు. నాకు శరీర ఆరోగ్యముకూడా సరిగాలేదు అప్పుడు. ప్రయాణానికి కావలసిన జాగ్రత్తలన్నీ వారే చూచుకున్నారు. రామాయణం పైన నా ఉపన్యాసం. ఒక వేయిన్నూట పదహార్లొచ్చి సత్కరించినారు. ఆ సందర్భంలో శ్రీ ధన్ గారు నాకు పరిచయమైనారు. అయిన సాహితీ ప్రేమికుడు. జీవితంలో కష్టసుఖముల నెరిగినవాడు. నన్నుగూర్చి వారికంతకుముందే తెలుసు. వారు కొన్నివేలు ఖర్చుపెట్టి మంచి బొమ్మలతోపాటు శివతాండవాన్ని మరలా ముద్రించి యిస్తానని పూనుకొన్నారు. వారి యౌదార్యాన్ని నేనెట్లు గౌరవించవలెనో నాకు తెలియదు. చిరంజీవి రామమోహనరావు, మరికొందరు వారి ప్రయత్నానికి హద్దించి వారికి తోడైనారు. వీరందరికీనీగూడా మనస్ఫూర్తిగా కృతజ్ఞతలు తెలుపుకోవడం తప్ప మరేమీ చేయలేను.

శ్రీశ్రీగారి 'మహాప్రస్థానం'లాగా 'శివతాండవా'న్ని ముద్రించి పెద్ద వెలపెట్టి నా కారికంగా యేదైనా ఉపయోగపడేటట్లు చూడాలని శ్రీ ధన్ గారు సంకల్పించారు. ఋణానుబంధాలు మహా విచిత్రంగా వుంటాయి. భౌతికాలైనా కారణాలతో వాని స్వరూప నిర్ణయాన్ని చేయడం నాయోగ్యతకు మించినపని.

నా పుస్తకాలలో నాకు ఎక్కువ ఖ్యాతి తెచ్చింది శివతాండవమేనని చెప్పవచ్చు. అనేక సంవత్సరాలుగా, అనేక సభల్లో విన్పించడం జరిగింది. విన్పించిన చోటంతా దాన్ని గూర్చిన పొగడ్తలేతప్ప, మరేమీ వినలేదు. ఇతర భాషలవారుకూడా తెనుగురానివారుకూడా దీన్ని విని ఎంతో మెచ్చుకొనేవారు. తిరువాన్కూరులో ఉన్నప్పుడు ఢిల్లీలో ఉన్నప్పుడుకూడా దీన్నిగూర్చిన పొగడ్తలే ఢిల్లీలో రష్యన్ ఎంబీసీవారుకూడా 'శివతాండవాన్ని' చదివించుకొని విన్నారు. ఆ కావ్యంలో అనుభూతంగావచ్చే 'లయ' వాళ్ళ సంతగా ఆకరించి వుంటుందనుకున్నాను. దీనిని వ్రాసేటప్పుడు-ప్రొద్దుటూరులో అగస్త్యేశ్వర స్వామికి చాలా నియమంగా ప్రదక్షిణాలు చేసేవాడిని. రోజూ 108 ప్రదక్షిణాలు. కోవెల చాలా పెద్దది. అప్పుడు వ్రాసినదీ కావ్యం. కావ్యం చాలా చిన్నగా వుందని, కొదిగా పెంచుదామని ఎంతెంతో ప్రయత్నించినాను. కానీ నాకు సాధ్యం కాలేదు దగవదివచ్చి యింతేనేమో అనుకున్నాను.

ఈ కావ్యంలో సంగీత, నాట్య సాహిత్య సంకేతాలు పెనవేసుకొనివున్నాయి. ఆ మూడింటియొక్క సాంప్రదాయాలు కొంతకుకొంత తెలిస్తేగానీ, ఈ కావ్యం అర్థంగాను, దీనిపైన చిన్న వ్యాఖ్యానం వ్రాస్తే బాగుంటుందని చాలామంది నాకు

సూచించినారు. కానీ కొన్ని విషయాల్లో ఎందుకో నేను చాలా ఉదాసీనం. ఆ పని ఎప్పుడూ చేయలేదు.

అంతమాత్రమేకాదు. ఈ కాలంలో ఒక పుస్తకం వ్రాయడం ఒక నేరం చేసినంతపని. రాస్తే, పింటుకావడం ఒక కష్టం. ఎవ్వడో పబ్లిషరు వేటగానివలె కాచుకొనివుంటాడు. ఇక మనమే అమ్ముకోవాలంటే హత్య నేరం చేసినవాడు తప్పించుకోవడానికి చేసేంత ప్రయత్నంచేయాలి. ఈ బాధలు ప్రతీ రచయితా అనుభవిస్తూన్నవే.

నేను సుమారు నూటికి పైగా గ్రంథాలు వ్రాసినాను. గద్యమూ, పద్యమూ రెండూ వున్నాయి. మరి యెందుకో నా పేరూ శివతాండవ గ్రంథమూ పెనవేసుకొని పోయినవి. ఇదికూడా ఒక భవగవత్ విత్రమే. ఈ గ్రంథం ఇతర భాషల్లోకూడా పరివర్తితమయింది. జర్మన్ లోకి ఎవ్వరో చేసినారు. హిందీలోకి ఇద్దరు ముగ్గురు పరివర్తించినారు. నేను వానిని చూచినానుకూడా ఇటువంటి గ్రంథాలు పరివర్తించడం చాలా కష్టం. ఇటువంటి కార్యాల గౌరవం ముఖ్యంగా శబ్దంపైన ఆధార పడుతుంది. ఇంగ్లీషులోకి తెదామని నేనే ఎన్నోసార్లు ప్రయత్నించినాను. కానీ ఆ భాషాంతరీకారణం ఎప్పుడూ నాకు తృప్తినిచ్చింది లేదు. కాశీదాసు ఎన్నో గ్రంథాలు వ్రాసినాడు. ఆయన మేఘసందేశానికెందుకో గొప్ప అదృష్టం పట్టింది. విశ్వనాథవారు ఎక్కడ పోయినా కిన్నెరసాని పాటల్నే చదవమనేవారు.

శ్రీ బాపుగారు ప్రసిద్ధ చిత్రకారులు. వారికెన్నో ఐదులు. బహుకార్య విప్లవైన్నీ నాపై దయతో చిత్రాలని గీచి యిచ్చినారు. వారికి నా మనఃపూర్వక మైన కృతాంజలి. ఇంకొకసారి శ్రీ ధన్ గారికి, తక్కిన మిత్రులకు నా కృతజ్ఞతలు తెలుపుకుంటున్నాను.

పుట్టపర్తి నారాయణాచార్య

నవంబర్  
1985

## శివతాండవ కావ్యగుణములు

సత్కావ్యమును పదేపదే చదివి ఆనందించడమే శోభకాని, దానిని విశ్లేషించి అందాలు చూప యత్నించడము శోభ కాదు. అయితే శివతాండవ పునర్ముద్రణ చేయించే సందర్భములో మిత్రులు నేలనూతుల శ్రీ కృష్ణమూర్తిగారు కావ్యగుణ ప్రస్తావన చేయమని నాకు పని పెట్టినారు. ఆ అవకాశాన్ని పురస్కరించు కొని శివతాండవముతో సంబంధము కల్పించుకున్న నా బావల్యమును సహించి ఈ నాలుగు మాటల తాత్పర్యమును గ్రహించడని మనవి.

తన భావాల్ని, ఉత్సాహాల్ని, కరుణనూ, జగుప్సనూ, భయాల్ని, హాసాల్ని చదువరులకు కూడా కలిగించాలని కవికావ్యరచన చేస్తాడు. ఈ భావాలు చదువరికి కలిగి, వాటి ఫలితమైన ఆనందంతో అతని హృదయము సంతుష్టి చెందడాన్ని రసానందము పొందడమంటారు. 'శివతాండవము'లో కవి ఆ తాండవమును ఉహారంగము మీద దర్శించిన ఆశ్చర్యాన్ని మాటలతో పదకవితలో వర్ణిస్తే మనము చదివి ఆశ్చర్య చకితుల మౌతాము. "అలరై, బంగరు కలరై, పగడపు బులుగులవరై, మబ్బులు విరిసినయవి." "చతురాననుడే నవరించునట! శర్వున కుత్తము సర్పవిభూషణ!" శ్రుతిబట్టుటకు భృంగమ్ములు గొంతులు నవరించెనట! సెల కన్నెలు కుచ్చెళు రెల్లెడ విచ్చలవిడిగా దుసికిళ్లాడగ నాకనమున పరుగిడెనట, సంధ్యా బిబ్బోకవతి నవకుసుంభరాగవసనము ధరించినదట శివపూజకు! "అరేందూత్పుల్ల కేశం" అంటూ నంది దేవభాషలో నాంది నారంభించెనట. వీటన్నిటితో మన ఆపేక్ష కేంద్రీకృతమౌతుంది. "తలపైన జదలేటి యలలు దాండవమాడ, నలల ద్రోపుడుల గ్రొన్నెల వూపుగదలాడ" శివుడు అడ నారంభించేటప్పటికి మనకి వేరు ధ్యాని ఉండదు. బునలుగొని తలచుట్టు బారాడు భుజగములు సాంధ్యకిమిూర ప్రభలుగూడతనువూ, యెముక పేరుల మర్మరమూ, బింబాధరంబు గదంబించు తాంబూలమూ, పరుపులై పడు కల్పపాదపంబులపూలూ, వెన్నెలలు పలవలని చిలికించినట్లు, తెలిబూదిపూత తెట్టలు గట్టినట్లు, మంచు గుప్పలు గూర్చినట్లు అడే శివుడూ కళ్ళకు కట్టెనరికి సద్యఃపరనిర్వృత్తి కలుగు తుంది. అవేశముతో అవి అల్లె తీగలతో పాకి మొగిలిపూల తావులతో విహరించి, తొలుకారు మెఱపులతో దోబూచులాడి, అచ్చెరువు రూపుగొనినట్లు నిలుస్తాయి. ఘల్లుఘల్లుమని కాళ్ళ చిలిపి గజ్జెలు మ్రోగుతూనే వుంటాయి. రుణుత, తిథిగిణత, తథిగిణత అని మద్దెళ్ళు మ్రోగుతూనే వుంటాయి. మకరకుండల చకాచకలు విసురుతూనే వుంటాయి; కంఠహారాళి కదలిపోతూనే వుంటుంది. మనము రెక్కేమిటి; పరవశత్వమున శ్రీపతియే చెమరుస్తాడు.

శివుడు లోకేశ్వరుడు, విశ్వేశ్వరుడు, సర్వేశ్వరుడు. ఆయన నాట్యము నాట్యమునకే పరాకాష్ఠ.

తలపైన జదలేటి యలలు, మూడవకంటి కటిక నిప్పులు, మర్మరము సేయు యెముక పేరులు, పులితోలు పొంబట్టు, క్రొన్నాగు మొలకట్టు, బిరుదాడు

పదకింకణులు నటరాజు అహార్యము. అంగ ప్రత్యంగ ఉపాంగ చలనము  
తారహారముల కదలాట, సుందర మంజీరకింకిణులూ, కుండల విలాసమూ, చంచల  
హస్తాభినయమూ, నృత్యనృత్య తాండవగతులూ, ఆయన అంగికము. జిగజిగ  
లాడే నక్షత్ర కలాపము, ఘక్కున నవ్వు కైలాసశిఖరములు, ధిమిధిమి  
ధ్వనులూరు గిరిగర్భములూ, నాట్యములు వెలయించు నడులూ జలదాంగనలై  
వచ్చిన వియవర్చరకన్యలూ ఆయన నాట్యరంగ ప్రసాధనము. షడ్జద్వయము  
నందించు వేణు మయూరములూ, పంచమ మాలపించు పికమూ, నిషాదమును  
తరుము వెనకయ్య బృంహతమూ, ఆ నాట్యములోని స్వరనాదములు. గంధర్వులు,  
అచ్చరలు, కిన్నరులు, నిర్జరులూ, దిక్పాలకులు, మునులూ, శరజన్ముడు, విఘ్నే  
శ్వరుడు, అమృతవారు, బ్రహ్మ, సరస్వతి, శ్రీపతి, లక్ష్మీ, చంద్రుడు, సర్వలోకాలూ  
ఆ మహానాట్యానికి ప్రేక్షకులు. కవిగారి వ్యుత్పత్తి తీర్చిన ఈ శివతాండవములో  
పై సమ్యక్ము పూర్తిగా నిండుగా కానవస్తుంది.

నారాయణాచార్యులుగారు విజయనగరాస్థాన విద్వద్వరేణ్యులు తాతా  
చార్యుల వంశములోనివారు. విజయనగర సారస్వత విభూతి వీరి రచనలో  
అక్కడక్కడ మెరుస్తూ ఇంపు గొలుపుతుంది. అంద్ర వాఙ్మయానికి అభిశాపరూప  
మైన చంపూపదతిని వీడి ఈయన తెలుగు జిగిని చక్కగా వెలయించగల  
పదభందస్సును స్వీకరించుట ఈయన వైతన్యమును ప్రకాశింపజేయు దీపము.

శివతాండవమును విన్న తర్వాత వీరినోట కృష్ణలీలలు వినాలని వున్నది  
నాకు! మీకులేదూ! మరొకమారు వినండి శివతాండవము.

శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తి.

19-7-1961





## ముందుమాటలు

అంధ్రదేశములో-యీ ఖండ కావ్యమునకు గొప్ప ప్రచారము వచ్చినదని చెప్పవచ్చును. నా యితర కృతి మేఘదూతకును తెనుగు దేశమున నిట్టి ప్రచారమే గలదు. కాని 'శివతాండవము' లోని విశేషమేమనగా-యితర భాషల వారు గూడ దీనిని ప్రేమింపగలుగుట, నై నిటాల్లో మహాదేవి వర్మ, దినకర్ మొదలైన హిందీ కవులు దీనిని నాలుగైదు సార్లు వినుట తటస్థించినది. వీరికి భాష తెలియదు. దీనిలోని శబదమృతము వారి నాకర్షించినదనవచ్చును. వారెల్లరు దీనిని హిందీలో కనువదించవలసినదిగ ప్రోత్సహించిరి. అపని యీనాటికిని నెరవేరలేదు. నా హిందీ కవిమిత్రులలో అగ్రగణ్యులైన దినకర్, జానకి వల్లభశాస్త్రి మొదలైన వారిప్పటికిని అదేమాట యనుచుందురు. కాని, దీని నెన్నటికైనను సలక్షణముగ ననువదించగలుగుదునో, లేనో చెప్పలేను. ఢిల్లీ మొదలైన ప్రదేశములలో కృపలాసీ, దేశముఖ్ వంటివారు యీ రచనకు హర్షించిరి.

తిరువాన్కూరులో సున్నపుడు మళయాళ పండితులు గూడ దీనిని చదివించికొని విన్నారు. దీనిలోని సంస్కృత రచన వారి నెంతయో యాకర్షించి నట్లున్నది. మొన్న (24-5-61) కలకత్తాలోగూడ శివతాండవ పఠన జరిగెను. అక్కడి చపలకాంతరాయ్, కాళిదాసముఖర్జీ మొదలైన పెద్దలు యీ కావ్యమునా విని చాల అనందపడినారు. దీనిలోని సంస్కృత కవిత్వము, నాగరిలిపితో ముద్రించిన బాగుండునని వారిచ్చిన సలహా.

పరమశివుని తాండవ భాగమంతయు ఉదత్తశైలిలో నడచినది. లాస్యము లలితమైనది. అక్కడి శైలివిగూడ లలితముగనే నడపితిని. పరమశివుని తాండవమునకు ముందు నంది యొనర్చిన నాంది గలదు. అట్లే పార్వతి యొనర్చిన లాస్యమునకును తొలుత విజయ యను వెలికత్తె వేసిన ప్రార్థనమున్నది. ఇవి రెండును సంస్కృత రచనలు.

దీనిలోని గుణదోషములకు రసికులు ప్రమాణము.

కడప

1-6-1961

గ్రంథకర్త

## అభిప్రాయము

శ్రీమహా నారాయణాచార్యులుగారు చెప్పిన 'శివ తాండవ' కృతి ఆకర్షించి ఆనందపరవశుడ నై నాను. ఈ కావ్యము ఆంధ్ర సరస్వతికి ఉజ్జ్వల సూతనాలంకారము. కల్పన అతిలోకము. సంగీత. సాహిత్య. నాట్యసంకేతములు నరనముగా. సలక్షణముగా ఈ కృతిలో యిమిడిపోయినవి. అరము, గంభీరము, ఆశయము అత్యుదాత్తము. నా దృష్టిలో ఆధునిక సారస్వతమున యిటువంటి గేయకృతి యింకొకటి లేదు.

ఇతి శివమ్!

తల్లావఝుల శివశంకర శాస్త్రి





## శివతాండవము

ఏమానందము  
భూమితలమున!  
శివతాండవమట<sup>1</sup> !  
శివ లాస్యంబట<sup>2</sup> !

అలలై, బంగరు  
కలలై, పగడపు,  
బులుగులవలె మ  
బ్బులు విరిసినయవి  
శివతాండవమట!  
శివలాస్యంబట!

వచ్చిరొయేమో! వి  
యచ్చర కాంతలు  
జలదాంగనలై  
విలోకించుటకు  
శివలాస్యంబట!

అంగహారములును, కరణములును బ్రధానముగాగలిగి యుద్ధత ప్రయోగమైనది  
తాండవము. (నంగీత రత్నాకరము.)  
సుకుమారాభినయలయమే శివగారవోషకమైనది లాస్యము. (నంగీత రత్నాకరము.)



యేమానందము  
 భూమితలమున!  
 పలికెడునవె ప  
 క్షులు ప్రాణలుకులో!  
 కల<sup>1</sup> హైమవతీ<sup>2</sup>  
 విలసన్నాపుర  
 నినాదములకు  
 న్ననుకరణంబులో!

కొమ్మల కానం  
 దోతాహమ్ములు  
 ముమ్మురముగ మన  
 ములగదలించెనో!  
 తలనూచుచు గు  
 త్తులుగుత్తులుగా  
 నిలరాల్చును బూ  
 వలనికరమ్ములు

రాలెడు బ్రతి సుమ  
 మేలా నవ్వును!  
 హైమవతీ కుసు  
 మా లంకారము  
 లందున( దానొక  
 తొడు నటించునో!



లలితా మృదు మం  
 జాలమగు కాయము  
 పూవుల తాకుల  
 తో వసివాడదా!  
 భారతియట పా  
 ర్వతికి నలంకా  
 రముదీర్చెడునది!  
 రమణీయస్మిత  
 ములఁ గావించునొ  
 యలరులు మృదువులు!  
 ఏతురాననుఁడే  
 నవదలించునెట  
 శర్వనకు త్తమ  
 సర్పవిభూషలు!  
 వీచె విశదైత  
 కీచకములు మృదు  
 వీచులుగాఁ ద  
 ర్పితలోకములు  
 మారుతములు గో  
 తేరి తాబుడిగు  
 శివునకు సేవలు  
 జెల్పించుటకై



తకర్పుం తకర్పుం  
 తకదిరికిట నా  
 దమ్ములతో లో  
 కమ్ముల వేలుపు  
 నెమ్మిగ విలబడి  
 స్మృత్యమాడునెడ  
 లయానుగతిఁ గ  
 మ్రముగా శ్రుతిఁబ  
 ట్టుటకో! గొంతులు  
 సవదరించు ను  
 త్కటభృంగమ్ములు.

ఈ సెలకన్నెల.  
 కెవ్వరుజెప్పిరో!  
 యా సర్వేశ్వరు  
 సభినయమహమును  
 కుచ్చెళులెల్లెడ  
 విచ్చలవిడిగా  
 దుసికిళ్ళాడఁగ  
 నసమునఁ బరుగిడు—  
 ఓ హెళా హెళా హెళా!  
 యూహాఽతీతం  
 బీయానందం  
 విలాతలంబున!





సంధ్యానతి! యీ  
 సంభ్రమ మేమిట!  
 సవకుసుంభరా  
 గవసనమేమిట!  
 అకుంచిత తి  
 ర్యక్రసారి ల  
 జ్ఞామధుర కటా  
 క్షపాతమేమిట!  
 విలాసవక్రీత  
 విచలన్మధ్యం  
 బునహ్రీమతి! నీ  
 వునువలెనే చిలు  
 పలుకని మేఖల  
 వాలక మేమిట!  
 యెవ్వరికోసర  
 మీచిబ్బోకము!  
 శివపూజకో! యో  
 చెలువా! యీ కథ  
 లెవ్వరు జెప్పిరె?  
 యిలాతలంబే—  
 అడెడునట నా  
 ర్యాప్రాణేశ్వరుఁ  
 డో పెనమణి! నిలు



రా! దినమంతయుఁ  
బడమటి దేశపు  
వారలకీ కథ  
నెఱిగించుటకై  
పరుగెత్తెదవో!

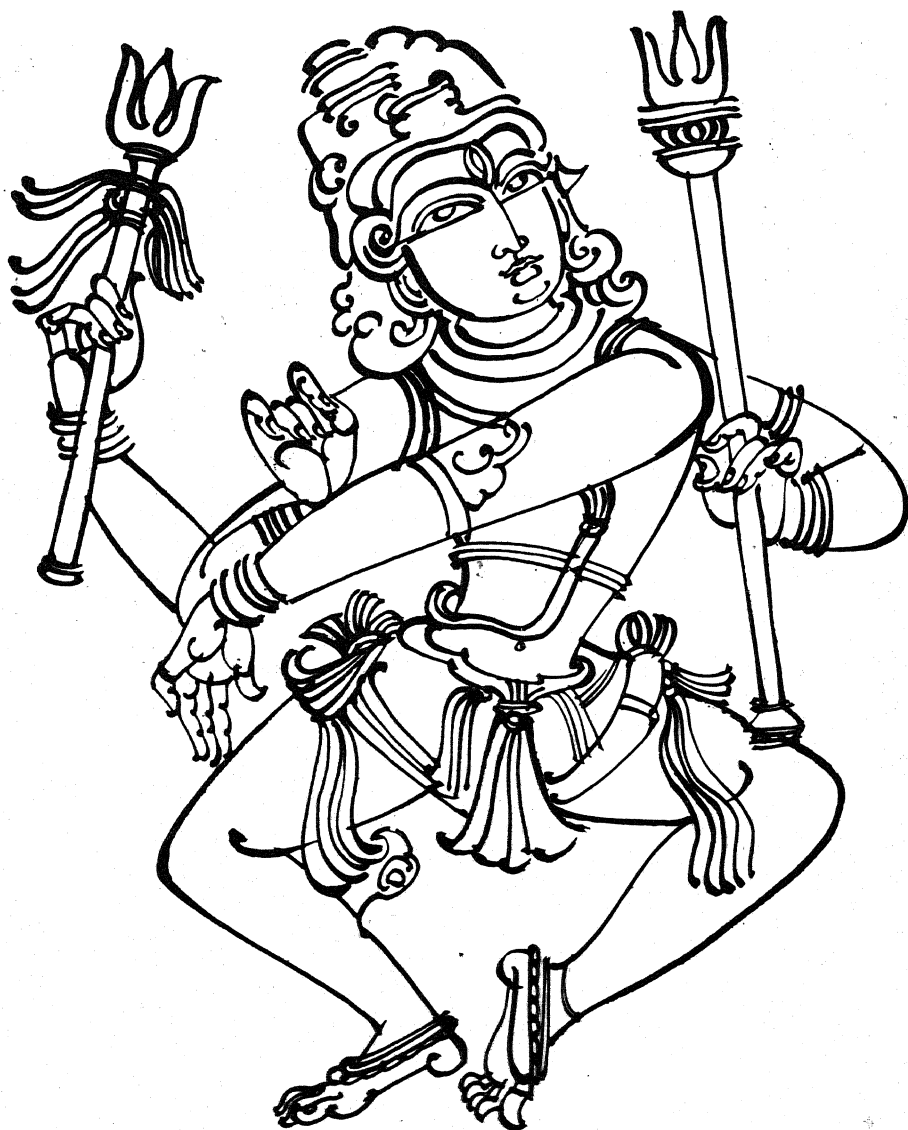
అల మృగములు క  
న్నుల బొప్పములు  
విడిచెడు నెందుకు!  
విశ్వేశ్వరునకు  
అడుగులుగడుగుట  
కై పాద్యంబో!!!

గునగునమని యీ  
కిసలయములు స  
మ్మదపూరముగా  
మాటలాడునెదో!!  
యేమున్నది! లో  
కేశ్వరునాట్యమే

ఓ హేలా హేలా హేలా  
ఈహోఽతీతం  
బీయానందం  
బిలాతలంబున!!



అట్టపత్రి





నంది నాంది

అర్ధేందూత్పుల్ల కేశం స్మితరువిపటలీదంశితం<sup>1</sup> గౌరవరం  
తార్తీయాకం<sup>2</sup> వహంతం నయన, మహికుల ప్రత్నభూషావితానం  
ఘృతా<sup>3</sup> రంభాఽట్టహాస ప్రవిచలితకకుప్పక్ర, మానందకందం  
తం. నందే నీలకంఠం త్రిదశపతి శిరశ్చంబిపాదాఽబ్జపీఠం.

వ్యాఖ్యానానాం స్వయంభుప్రముఖపరిషదాం దూరతోవర్తమానై  
ర్లోకాఽఽలోకోత్సవై సై రవిదితగతిభిర్విభ్రమైస్సారతారైః  
కుర్వంతం దేవకాంతా హృదయవలభిషున్యాస ముద్రాం స్మరన్య  
త్రైలోక్యాఽఽనందదానప్రవణ, ముపనిషత్ప్రాణ మిశం భజామః

పాటలజటాఘటిత జూటరుచికోటిభృశపాటిత తమిస్రవలయం  
కూటశబరం పటునిశాటకుల ఝాటసుఖమోటనర నైకనిలయం  
కోటిశతకోటి నమకోటి నయనోత్థిత కృపీటభవ దగ్ధమదనం  
నాటితభువం ప్రళయనాటక మహారచన పాటవచణం వ్యాదిభజే.

మత్తగజకృత్తియుతము త్తమమహర్షి గణవిత్త వనకోకిలమజం  
నిత్యసుఖదం, త్రిదశకృత్యఫలదం, భువనమర్త్య పరిరక్షణచణం



శివశంకరము

1. కవితమైన. 2. మూడవదియైన.
3. అభినయవర్జితమై, గాత్రవిక్షేపమువాత్రమే కలిగినది సృతము.

భావపరిముగ్ధ గిరిజావనజతుల్యపదయావకరసాఽక్త శిరసం<sup>1</sup>  
 పీవరభుజం ప్రమథ జీవనమముం సకలపావనతనుం హృదిభజే.

గంగాతరంగకణసంగ వికాసిజూటం  
 సంధ్యాంతరిక్ష మివ తారకితం<sup>2</sup> దధానః  
 నృత్యత్పదాఽగ్ర పరికల్పిత వేదజాతః  
 కుర్యాద్దయాం, త్రిభువనాఽలయదీప ఏషః

దధన్నేత్రం గౌరీప్రణయముకురం<sup>3</sup> మండనవిధౌ  
 ప్రసన్న స్మేరాఽన్యం లలితలలితం చంద్రశకలం  
 మహాసంవిద్రూపం భుజగపతి భూషం శ్రుతిసతీ  
 వతంసం శంసామః కిమపి బ్రహ్మనరసం.

గౌరీకటాక్ష రేఖా  
 చంద్రకితం<sup>4</sup> వక్షాదధానాయ  
 పింగళజటా యనమో  
 గంగాకమనాయ, వేదవేద్యాయ.

1. పార్వతీదేవి వదతామరసమునందలి లక్ష్మకచే రంజివఁబడిన శిరస్సు గలవాఁడు భరతశాస్త్రమందు “నిటాలతిలక” అను స్థానవిశేషము గలదు. ఆ యభినయమునందుఁ బాదముతోఁ దిలకముంచికొనునట్లు దానిని నిటలముపై నిలువవలెను. పార్వతి యాభినయనమును జూపించుచుండగా నామె కాలు శివుని శిరస్సునకుఁ దగిలినది. ఇద్దానినే “లలాట తిలక” మనియు వ్యవహరింతురు.
2. సక్షత్రములచేతఁ గూడినది.
3. శివుని నేత్రములందు నీడఁజూచుకొని పార్వతి తన యలంకారమును దిద్దుకొనుటచే, సతని నేత్రమామెకు లీలాదర్పణమైనది.
4. నెమలి కన్నులపంటి కన్నులుగల.





కాష్టాతస్ఫోటయంతం, కహకహనినదైర్భిషణై రట్టహాసైః  
హస్తవ్యాక్షేపభంగైః, ప్రసభమపద్రుతం వ్యోమ కుర్వంతమువైః  
పాదాఽఽఘాతైరధోగాం, సవనగిరి గుహాకోటి ముత్కంపయంతం  
ధిం ధిం ధిం శబ్దఘోరం హృదివికటమహాకాల మాలోకయామః.

భటబృటనదబ్జిఖాపటలపోషణం భీషణం  
బహిర్ముతవహం సృజన్విషమలోచనాఽభ్యంతరాత్  
ప్రమత్తవ సృత్యతిప్రచలితాఽఖిలాంఽగస్య య  
స్సమాఽఽపతతు మానసే తుహినశ్చైల కూటోచ్ఛ్రితః.

బద్ధన్ సృతాంఽతరాంతః ప్రగళితమహిపాఽఽకల్పితం పట్టబంధం  
సంబాధోద్భిన్నఘోరశ్వసిత హుతవహాఽఽదీప్తదంష్ట్రావిటంకం  
ప్రోత్తాలస్వైరధీరైః పదయుగలమహాఽఽస్ఫోటనైఃకల్పాయంతం  
నానాభంగాన్ లయాఽభౌ భుకుటితనిటలం శూలినఽసంస్మరామః.

జయ జయ శంకర! శత్రుభయంకర!  
జయ జయ ప్రమథ పిశాచవశంకర!  
జయ జయ తాండవ సంభ్రమసుందర!  
జయ జయ ధైర్యవిచాలితమందర!





జయ జయ శీతలచంద్రాఽఽభరణా!  
 జయ జయ కరుణా శరణాఽఽచరణా!  
 జయ గగనాంబర! శాతత్రిశూలా!  
 జయ శుభంకరా! జయ మహాకాల!

ధక్కారముల పిక్కటిల్ల దశ  
 దిక్కులు మారుత దీర్ఘకృతములు  
 ఝణఝణఝణత స్వనములకును బ్రతి  
 వినదము లీనగ వనధి భంగములు

శూలంబున నాభీలత లేవగ  
 గీలాచయములు లేలిహానములు<sup>1</sup>  
 ధగధగితములై నిగుడగ నగవులు  
 గగనతలస్థులు బెగడ దేవతలు

నీ నృత్తములో నిఖిల వాఙ్మయము<sup>2</sup>  
 తానముగా మఱి గానము గాగను  
 తాండవింపగా తరుణంబై నది  
 ఖండేందుధరా! గదలుము నెమ్మది

జయ నాదలయాఽఽసాదితమూ ర్తీ!  
 జయ జయ తాండవ సంభృతకీర్తీ!  
 జయ గగనాంబర! శాతత్రిశూలా!  
 జయ శుభంకరా! జయ మహాకాల!



1. నర్పములు. 2. నర్పవాఙ్మయమును బరమశివుని వాచికాభినయము (అభినయదర్పణము);







క॥ శ్రీరమణీ లలిత కటా

క్షౌఽఽరోపణ చంపక ప్రసవమాలా శృం

గారిత వస్తుండు దయా

వీరుడు బరదైవ మెడద వెలిగెడు గాతన్.

ఉ॥ కన్నులఁ గల్వచూపులు వికస్వరము లగనాంచలంబులన్  
దన్నఁగ, ధింధిమి ధ్వనులు దట్టములై బ్రతిశబ్ద మీన నా  
సన్న గుహంతరాళముల, సాంధ్యలఁదాండవమాడు దుఃఖితా  
పన్న<sup>1</sup> శరణ్యుఁ డీశ్వరుడు, భావమున న్నిగిరించుఁగావుతన్.

తలపైని చేదలేటి యలలు దాండవమాడ  
నలలత్రోపుడుల క్రొన్నెల పూవు గదలాడఁ  
మొనసి ఫాలముపైన ముంగురులు వెఱలాడ  
కనుబొమ్మలో మధుర గమనములు నడయాడ  
కనుపాపలో గౌరి కసినవ్వు<sup>2</sup> బింబింప  
కనుచూపులను తరుణకౌతుకము చుంబింప  
కడఁగి మూడవకంటఁ గటికనిప్పులు రాల  
కడుఁబేర్చి పెదవిపైఁ గటికనవ్వులు వ్రేల  
ధిమిధిమిధ్వని సరిదిరిగర్చములు తూఁగ  
అమిత సంరంభ హాహాకారములు రేగ

అడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు



కినలయజటాచ్చటలు ముసరుకొని వ్రేలాడ  
 బునలుగొని దలచుట్టు భుజగములు బారాడ  
 మకరకుండలచకాచకలు చెక్కులఁ బూయ  
 అకలంక కంఠహారాళి నృత్యము సేయ  
 ముకుజెఱుమలో శ్వాసములు దందడింపంగఁ  
 బ్రకటభూతిప్రభావజ మావరింపంగ  
 నిటలతటమున చెమట నిండి వెల్లువగట్ట  
 కటయుగమ్మున నాట్యకలనంబు జూపట్ట  
 తకర్పణత ర్పణత యను తాళమానము తోడ  
 వికచనేత్రస్యంది విమలదృష్టుల తోడ

అడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

భుగ భుగ మటంచు నిప్పులు గ్రుమ్మ నూరుపులు  
 ధగధగిత కాంతి తంద్రములుగాఁ గకుభములు  
 దంతకాంతుట దిశాంతముల బాటలు వాట  
 కాంత వాసుకి హస్త కటకంబు డిగజాట  
 భావోన్నతికిని దాపటి మేను వలపూట  
 భావావృతంబు వల్పులిమేను గరుపాట  
 గజకృత్తి కడలొత్తి భుజముపై వ్రేలాడ  
 నజుడు గేలవమోడ్చి “హరహరా” యని వేడ  
 ర్పణత తధిర్పణత తదిగిణత యను మద్దెలల  
 రణనంబు మేఘ గర్జముల దూసుక పోవ





అడెనమ్మా! శివుడు  
పాడెనమ్మా! భవుడు

ఎగుభుజమ్ములు దాచి నగుమొగమ్మున జూచి  
వగలురమ్మునఁ దూచి భావాభిరతి నేచి  
తరళతంద్రమ్ము మధ్యమ్ము కిట కిటలాడ  
వరసాంధ్యకిమ్మిర<sup>1</sup> ప్రభలు దనువునఁ గూడ  
కుణియునెడ<sup>2</sup> వలయంపు మణులు విందఱలాడ  
కిణుకిణు మటంచుఁ బదకింకిణులు బిరుదాడ  
శృంఖలారుండములు చెలగి తొండవమాడ  
శంఖావదాత లోచనదీప్తి గుమిగూడ  
వలగొన్న యెముక పేరులు మర్మరము సేయ  
పులకింపఁగా నొడలు మురజంబులును మ్రోయ

అడెనమ్మా! శివుడు  
పాడెనమ్మా! భవుడు

మొలక మీసపుఁ గట్టు, ముద్దుబందురు బొట్టు  
పులితోలు హెంబట్టు, జిలుగు వెన్నెల పట్టు  
నెన్నడుమునకు చుట్టు క్రొన్నాగు మొలకట్టు  
క్రొన్నాగు మొలకట్టు గురియు మంటల రట్టు  
సికపై ననల్పకల్పక పుష్పజాతి, క  
ల్పక పుష్పజాతిఁ జెర్గాడు మధురవాసనలు



బింబారుణము కదంబించు దాంబూలంబు  
తాంబూల వాసనలఁ దగులు భృంగ గణంబుఁ  
గనుల పండువుసేయ, మనసునిండుగఁ బూయ  
ధణధణధ్వని దిశాతతి బిచ్చలింపంగ

అడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

సకల భువనంబు లాంగికముగా శంకరుడు  
సకల వాఙ్మయము వాచికము గాఁగ మృడుండు  
సకల నక్షత్రంబులు కలాపములు<sup>1</sup> గాఁగ  
సకలంబు దనయెడఁద సాత్త్వికంబును గాఁగ  
గణనఁ జతుర్విధాభినయాభిరతిఁ దేల్చి  
తన నాట్యగరిమంబుఁ దనలోనె తావలవి  
నృత్యంబు<sup>2</sup> వెలయించి నృత్తంబు<sup>3</sup> యుశిపించి  
నృత్త నృత్యములు శబలితముగాఁ జూపించి  
లాస్యతాండవ<sup>4</sup> భేద రచనాగతులు మీఱ  
వశ్యలై సర్వదిక్పాలకులు దరిఁజేర

అడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు



శివతాండవము

1. భూషణము.

2. రసభావాశ్రిత నాట్యము.

3. చూడు. "నృత్తారంభాత్మకం"

4. చూడు. "శివతాండవమట, శివలాస్యంబట"



అంగములు<sup>1</sup> గదురఁ బ్రత్యంగంబులును<sup>2</sup> చెదర  
హంగునకు సరిగా నుపాంగంబులును<sup>3</sup> గుదుర  
తత నమత్వాదు లంతఃప్రాణదశకంబు<sup>4</sup>  
అతి శస్త్రములగు బాహ్యప్రాణ<sup>5</sup> సప్తకము  
ఘంటాసదృక్కంఠ కర్పరము గానంబు,  
కంఠగాన<sup>6</sup> సమాన కరయుగాభినయమ్ము  
కరయుగము కనువైన కనులలో భావమ్ము  
చరణముల తాళమ్ము చక్షుస్సదృక్షమ్ము  
ఒరవడిగ నిలువంగ నురవడిఁ దలిర్పంగ  
పరవశత్వమున శ్రీపతియున్ జెమర్పంగ

అడెనమ్మా! శివుఁడు

పాడెనమ్మా! భవుఁడు

తల, చేతులు, చంకలు, పార్శ్వములు, నడుము, పాదములు.

మూపులు, భుజములు, వీపు, కడుపు, తొడలు, పిక్కలు.

చూపు, రెప్పలు, నల్ల గ్రుడ్లు, చెక్కిళ్లు, ముక్కు, దవుడలు, అధరము, దంతములు,  
నాలుక, గడ్డము, మొగము, శిరస్సు.

పడి, నిలుకడ, నమత, చపలత్వము, చూపు, శ్రమములేమి, బుద్ధి, శ్రద్ధ, మంచిమాటలు,  
పాట.

మృదంగము, తాళము, వేణువు, పాట, శ్రుతి, వీణ గజైలు, గాయకుఁడు.

కంఠముచేత గానమును, దానిలోని యర్థమును హస్తాభినయము చేతను, భావసము  
గనుల చేతను, లయను పాదముల చేతనుఁ జూపింపవలెనని నాట్యచార్య సంకేతము.

పుట్టుటకొ



కర ముద్రికల<sup>1</sup> తోనె గినుల చూపులు దిరుగ  
 తిరుగు చూపులతోనె బరుగెత్త హృదయమ్ము  
 హృదయమ్ము వెనువెంట కదిసికొన భావమ్ము  
 కుదిసి భావముతోనె కుదురుకోగ రసమ్ము  
 శిరము గ్రీవమ్ము పేరురముహ వ్ర యుగమ్ము  
 సరిగాగ మలచిగండరువు<sup>2</sup> నిల్పిన యట్లు  
 తారకలు<sup>3</sup> జలియింప తారకలు నటియింప  
 కోరకములై గుబురు గొన్న జూటము నందు  
 పురగాలి నలి రేగి చొక్కి వీచిన( యట్లు  
 పరపులై పడ( గల్పపాదపంబుల( బూవు

లాడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

మొగ్గలై ప్రేమంపు బుగ్గలై యమృతంపు  
 నిగ్గులై దమలోన మొగ్గరంబులు గట్టి  
 సును సిగ్గుతో ముడిచికొని పోయెడు విధాన  
 పెను వెఱపుతో రాలి వణకాడెడు విధాన  
 పలపలని వెన్నెలలు జిలికించెడు విధాన  
 రోసంబు గ్రసెయింప రూక్షమైన విధాన  
 వేసరికతో సరిగ వికసింపని విధాన

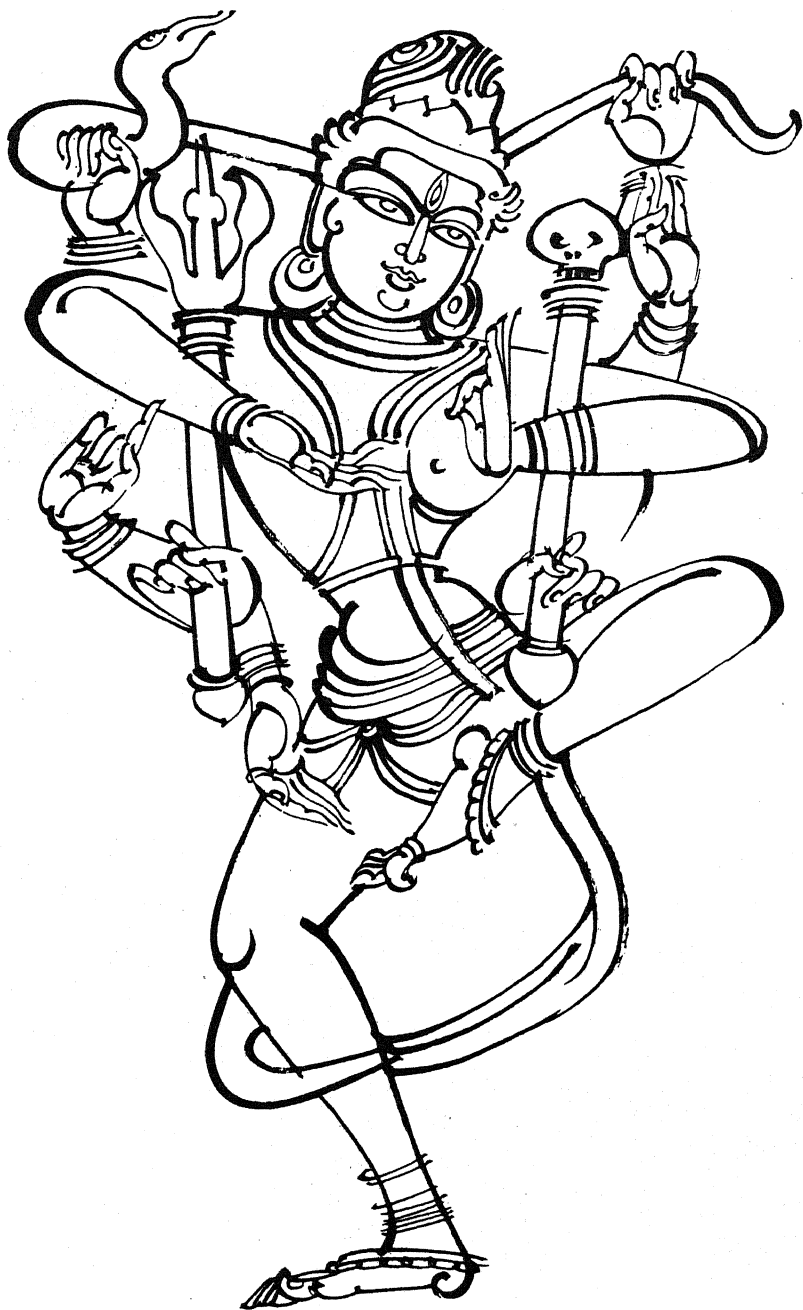


1. హస్తముద్రిక యేవైపునకుండునో దానియెడ భృష్టియు, దానియందు పునస్సును, మనసునందు భావమును కేంద్రీకరింపవలెనని నాట్యార్య సంకేతము. అప్పుడే రసోద్భూతి కలుగును.

2. చొప్పు.

3. కనుగ్రుడ్లు





అచ్చెరువుతో స్వప్నమై నిల్చిన విధాన  
గుచ్చులుగఁ దిగ కన్నఁ గొనలఁ జూపులు వెనఁగ

అడెనమ్మా! శివుడు  
పాడెనమ్మా! భవుడు

తరితీపు వెన్నెలలు విరిసికొన్న విధాన  
నెఱ జాదులవి కుప్ప నెఱసికొన్న విధాన  
తెలిబూది పూత దెట్టులు గట్టిన విధాన  
చలికొండ మంచు కుప్పలు గూర్చిన విధాన  
పొసఁగ ముత్తెవునరు లోహళించు విధాన  
అనదృశము నమ్మతంబు నామతించు<sup>1</sup> విధాన  
ఘనసారమును దెచ్చి కలయఁ జల్లు విధాన  
మనసులో సంతసము గనులఁ జాటు విధాన  
గులుకునీలపుఁగండ్లఁ దళకుఁ జూపులు బూయ  
ఘల్లుమని కాళ్ళఁ జిలిపిగజ్జెలు మ్రోయ

అడెనమ్మా! శివుడు  
పాడెనమ్మా! భవుడు

మబ్బుగము లుబ్బికొని ప్రబ్బికొన్న విధాన  
అబ్బురపు నీలములు లిబ్బిసేరు విధాన  
నల్ల గలువలు దిక్కులెల్ల విచ్చు విధాన  
మొల్లముగఁ దుమ్మెదలు మొనసికొన్న విధాన  
వగలు కాటుకకొండ పగిలి చెదరు విధాన



తగిసి పీకలులు గొల్చుగొ గొల్చుడు విభాన  
 తనలోని తాడునము కనుల జాటు విభాన  
 తనలోని ద్రవతయె కనుల దీటు విభాన  
 కులుకునీలపుగండ్ల దళకుజాపులు బూయ  
 ఘల్లుమని కాళ్ళ జిలిపిగజ్జెలు మ్రోయ

అడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

తమ్ములై, ఘటితమోదమ్ములై, సుక్మతరూ  
 పమ్ములై, శాస్త్రభాగ్యమ్ములై, సవకోర  
 కమ్ములై, వికవపుష్పమ్ములై, కుమ్మెదల  
 తమ్ములై, భావమంద్రమ్ములై, హావపు  
 ల్లమ్ములై, నూత్నరత్నమ్ములై, వల్గుహ  
 సమ్ములై, గన్గనలసొమ్ములై, విశ్రాంతి  
 దమ్ములై, రక్తకినలమ్ములై, రక్తివి  
 హ్నమ్ములై, తంద్రగమనమ్ములై, గెడగూడి  
 కులుకునీలపుగండ్ల తళకుజాపులు బూయ  
 ఘల్లుమని కాళ్ళ జిలిపిగజ్జెలు మ్రోయ

అడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

తరగలను జిటుగాలి పొరలు లేచిన యట్లు  
 విరుగాలిలో దమ్మి విరులు గదలిన యట్లు  
 విరులలో నునుతావి తెరలు లేచినయట్లు

తెరలపై చిత్రాలు పరిధవించిన యట్లు  
 కమ్మకస్తురివీణె గడ్డగ విరిసిన యట్లు  
 నెమ్మి దనపింభమ్ము నెమ్మి విప్పిన యట్లు  
 బిగురుటాకులు గాలి వగలు వోయిన యట్లు  
 నగవులో లేవలపు బిగువు జారిన యట్లు  
 కులుకునీలపుగండ్ల దళకుజావులు బూయ  
 ఘల్లుమని కాళ్ళ జిలిపిగజ్జెలు మ్రోయ

అడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

మొగలి పూవులు దావి బుక్కిలించిన యట్లు  
 తొగకన్నె నీలంపునగవు జార్చిన యట్లు  
 నవవనంతపుశోభ భువి గప్పికొన్నట్లు  
 శివుచెంత శర్వాణి సిగ్గు జారిన యట్లు  
 కన్నెమది గోరికల కలలు దూకిన యట్లు  
 నన్నజాజుల తేరు సంధానమైనట్లు  
 పచ్చినంపెగపూలు బరవులై బడినట్లు  
 అచ్చెరువు రూపుగొని యాక్రమించిన యట్లు  
 కులుకునీలపుగండ్ల దళకు జావులు బూయ  
 ఘల్లుమని గాళ్ళ జిలిపిగజ్జెలు మ్రోయ

అడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు



శివశాసనము



నగవులే నగవులై, బిగువులే బిగువులై  
 సొగసులే సొగసులై, జుడ్డులే జుడ్డులై  
 తొలుకారు మెఱపుల్లు దోబూచులాడినటు  
 తొలిచూలికన్నె కోర్కెలు విచ్చికోన్న యట్లు  
 తొలుసారి రతి వింతసొలపు గ్రమ్మిన యట్లు  
 తొలిగట్టుపెజొత్తు బులకరించిన యట్లు  
 తొలునంజలోఁ దెల్పి దూకివచ్చిన యట్లు  
 మలునంజలోఁ గాంతి మరలిపోయిన యట్లు  
 కులుకునీలపుగండ్ల దళకుఁజూపులు బాయ  
 ఘల్లుమని కాళ్ళఁ జిలిపిగజైలు మ్రోయ

అడెనమ్మా! శివుఁడు  
 పాడెనమ్మా! భవుఁడు

తీగలై, సోగలై, దీరుకొని బారులై  
 మూగికొని జొంపమై, మురిపెంపు దారులై  
 మలకలై, మొలకలై, మలపుగొని నేరులై  
 పొలపంబు వెలయించి పూల దొలుకారులై  
 ముడులుగొని సుడులుగొని మొగుడుకొని మొగ్గలై  
 జడిమగొని దడఁబడుచు వడకి కడుఁదగ్గులై  
 చలువ గొని కెలకులను నెలవుకొని మూఁగలై  
 పిలపిలమటంచు తాపులుమూఁగ బాగులై  
 కులుకునీలపుగండ్ల దళకుఁజూపులు బాయ  
 ఘల్లుమని కాళ్ళఁ జిలిపిగజైలు మ్రోయ



అడెనమ్మా! శివుడు  
పాడెనమ్మా! భవుడు

మలక మెఱపులు కొన్ని, నిలువు మెఱపులు కొన్ని  
సొలపు మెఱపులు కొన్ని, సూచి మెఱపులు కొన్ని  
కోల మెఱపులు కొన్ని, క్రొత్త మెఱపులు కొన్ని  
చాలు మెఱపులు కొన్ని, జాటు మెఱపులు కొన్ని  
ప్రక్క మెఱపులు కొన్ని, సొక్కు మెఱపులు కొన్ని  
నిక్కు మెఱపులు కొన్ని, నిండు మెఱపులు కొన్ని  
క్రేళ్లు మెఱపులు కొన్ని, క్రేటు మెఱపులు కొన్ని  
సుళ్ళ మెఱపులు కొన్ని, త్రుళ్ళ మెఱపులు కొన్ని  
కులుకునీలపు(కిండ్ల) తళకు( జూపులు బూయి  
ఘల్లుఘల్లుమని కాళ్ళ) జిలిపిగజ్జెలు మ్రోయి

అడెనమ్మా! శివుడు  
పాడెనమ్మా! భవుడు

గరులుగల యింపగమి కరణి( దిరిగెడు కొన్ని  
యిఱమోడ్పు కనుదోయి నణగిపోవును కొన్ని  
ఉయ్యాలతాగులై యూగులాడెడు కొన్ని  
రేయెండివలె దిట్టమై యే(చు మఱి కొన్ని  
పందెపు గురాలవలె( బరుగులాడును కొన్ని  
మందముగ మంచువలె మలసి తిరుగును కొన్ని  
గ్రిందుమీదై యాడిగిల( బడును మఱి కొన్ని  
పంచునంచున నక్కి పొగిపోవును కొన్ని



కులుకునీలపుగండ్ల తళుకుజూపులు బూయ  
ఘల్లుమని కాళ్ళ జిలిపిగజ్జెలు మ్రోయ

అడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు.

కరశాఖలను నూర్చికలు వోలె లగియించి  
కరబంధములను కంకణములై జిగి నించి  
కరరుహంబుల యావకపుజొత్తు పండించి  
యటుత నూతన తారహారములు నిండించి  
చరణముల మంజీర సౌందర్యములు గూర్చి  
యురముపై నెఱబూత నెఱసినటు రుచి జేర్చి  
యవలగ్నమున మేఖలవలె జఱ్ఱున జుట్టి  
శ్రవణముల కుండలవిలాస సంపద గట్టి  
కులుకునీలపుగండ్ల తళుకుజూపులు బూయ  
ఘల్లుమని కాళ్ళ జిలిపిగజ్జెలు మ్రోయ

అడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

ఎలగాలిపై దేలి పొలయు గీతిక వోలె  
యెలపాప బెదవిపై మలయు నవ్వును వోలె  
కులపాలికా ముగ్ధ<sup>1</sup> కిలికించితము<sup>2</sup> వోలె  
జలదాంగనా లలితసంచారములు వోలె



సమతాపము

1. నవ వివాహత.

2. రోపాశ్రుహర్ష భక్త్యాదులు సంకరముగాగలుగు శృంగారవేష



ప్రణయరథమునఁ తూగిపడు కింకిణులు వోరె  
 ప్రణయార్ద్రహృదయుమున పారాడు వెలుగు వరె  
 సెలకన్నె యెడఁదలో తలఁపు గలగలల వరె  
 చలివెలుగు వెన్నెలల మొలకతుంపరల వరె  
 కులుకునీలపుగండ్ల తళకుఁజూపులు బూయ  
 ఘల్లుమని కాళ్ళఁ జిలిపిగజ్జెలు మ్రోయ

అడెనమ్మా! శివుడు  
 పాడెనమ్మా! భవుడు

చిటునవ్వు పొరలపై నొఱసి జారును కొన్ని  
 యరుణ గండములపై నంటి యాడును కొన్ని  
 నెమలిపింభము వోరె నెఱసి విరియును కొన్ని  
 కుముదముల తేకులై కులుకు వోవును కొన్ని  
 యిలయు నాకాశమ్ము కొలఁత వెట్టును కొన్ని  
 తళ తళలు వెలయించి తఱచు కప్పను కొన్ని  
 యడ్డంబు నిడుపులై యమరి నిల్చును కొన్ని  
 అడ్డమాకయు లేక యాడిపోవును కొన్ని  
 కులుకునీలపుగండ్లఁ దళకుఁ చూపులు పూయ  
 ఘల్లుమని కాళ్ళఁ జిలిపిగజ్జెలు మ్రోయ

అడెనమ్మా! శివుడు  
 పాడెనమ్మా! భవుడు.







సమశీర్షకముతోడ<sup>1</sup> సమదృష్టి<sup>2</sup> ఘటియించి  
 సమపాద<sup>3</sup> విన్యాస చాతుర్యము లగించి  
 వరపతాకమ్ము<sup>4</sup> దాపటి కేల నెనకొల్పి  
 వామహస్తం బధో వక్త్రముగ సంధించి  
 త్రిపతాకమూని<sup>5</sup> యర్ధపతాకమును<sup>6</sup> బట్టి  
 చపలదృష్టులు దిశౌంచలములను మోపెట్టి  
 ధూతమస్తము<sup>7</sup> చెల్వ దోబూచు లాడంగ  
 వీతరాగులు ఋషులు వినుతులను సేయంగ  
 ఇలయెల్ల చెలువు రూపెత్తి నిల్చిన యట్లు  
 కలలెల్ల నిజములై గానుపించిన యట్లు

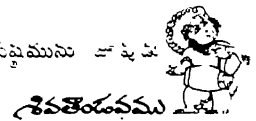
అడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు.

హంసాస్యమును<sup>8</sup> రెండు హస్తంబులను నించి

అంసభాగంబులకు నానించి చూపించి

1. క్రిందికిగాని, పైకిగాని, ఎంపక, యెత్తక, సమానముగా నుంచిన శిరస్సు.
2. తొప్పపాటు లేని దృష్టి.
3. సాధారణముగా నిలువబడినట్లుండును.
4. అన్ని వ్రేళ్ళను చాచి, చొటన వ్రేలిని, చూపుడు వ్రేలి కడివటి గెణుపున కానించి చూపుట.
5. వతాకహస్తమున అనామికను పంచి చూపుట.
6. పతాకమున( జిటికెనవ్రేలిని వంచి చూపుట.
7. ఎడమ కుడిస్రక్కలకు( గిడిలింకెడు శిరస్సు.
8. నడిమివ్రేలు మొదలు మూడు వ్రేళ్ళను ఎడముగలవిగాజూచి యంగుష్ఠమును ఎడమ వ్రేలితో(జేర్చికట్టిన హంసాస్యము.



శివతాండవము

కలికి చూపుల చంపకములు బై జల్లించి  
 కెలకులకుఁ గంఠమ్ము మెలపుతో నాడించి  
 కనుగ్రుడ్లు గనుల చక్రముచుట్టి చుట్టిరా  
 ధనువులై బొమలు తద్దయుఁ గాంతి చూపరా  
 నొకకాలు దివిఁగొల్వ నొకకాలు భువినిల్వ  
 ప్రకటముగ దేవతావరులు భక్తినిఁ గొల్వ  
 శలయెల్ల వెలుపు రూపెత్తి నిల్చిన యట్లు  
 కలలెల్ల నిజములై కానుపించిన యట్లు

అడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు.

ఒకసారి దిరములై యుండి కాంతులు గ్రుమ్ము  
 నొకసారి గంటువేసికొని పూత్కొత్తి జిమ్ము  
 నొకసారి మనుచిళ్ళ యోజ బెంగున దాటు  
 నొకసారి వ్రేలు హిడిన పూలరేకులై  
 యొకసారి దుసికిళ్ళు వోవు చిటుచేపలై  
 యొకసారి ధనువులై యుబ్బుఁ గన్నుల బొమ్మ  
 లిలయెల్ల వెలుపు రూపెత్తి నిల్చిన యట్లు  
 కలలెల్ల నిజములై గానుపించిన యట్లు

లాడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు.

కనుదోయి సైగలకుఁ గనుబొమలై బదు లొసగ  
 మనసులో నూహలకు తనువె బులకలు చాల్చు



ప్రతిపులకలోఁ దీవ్ర భావములు వాసింప  
ప్రతియడుగులోఁ లయోన్నతి తూగి శోభింప  
నవ్వులకుఁ గింకిణుల నాదములై ప్రతినవ్వు  
నవ్వులేమువ్వలై నాట్యమున నెలుఁగివ్వ  
నెలుఁగులను శ్రుతిరుతులు నెలయు సంఘులగతులు  
కలసియో! కలియకో! కడుఁగ్రొత్త రుచి నివ్వ  
ఇలయెల్ల జెలువు రూపెత్తి నిల్చిన యట్లుఁ  
కలలెల్ల నిజములై గానుపించిన యట్లు

లాడెనమ్మా! శివుఁడు

పాడెనమ్మా! భవుఁడు.

స్తంభ యుగమో, నీపశాఖాద్వయమో, మత్త  
కుంభికర కాండములొ, గొనబైన దీగెలో,  
సుమ దామములొ, శిరీషములై నిల్చిన విధమో  
కమల రజములు రూపుగట్టి వచ్చిన మెలపొ!  
తటి దుదంచిత కాంతి తాండవంబో యనఁగ  
అటువైపు నిటువైపు నమల హస్తములూగి  
కనవచ్చుచును మందగతిని గదలినయపు  
కనరాకయును శీఘ్రగతినిఁ బరుగిడినపు  
ఇలయెల్ల జెలువు రూపెత్తి నిల్చిన యట్లుఁ  
కలలెల్ల నిజములై గానుపించిన యట్లు

లాడెనమ్మా! శివుఁడు

పాడెనమ్మా! భవుఁడు.





పడగలెత్తును నాగుబాములై యొకసారి  
ముడివికొను కమలంపు మొగ్గలై యొకసారి  
జ్ఞానముద్రికలఁ బక్షము లెత్తు నొకసారి  
దీనదీనంబులై తేలాడు నొకసారి  
కటకాముఖంబులై<sup>1</sup> కనుపట్టు నొకసారి  
పటు ముష్టి<sup>2</sup> బంధ సంపదఁజూపు నొకసారి  
శుకతుండ<sup>3</sup> హస్తమున శోభిల్లు నొకసారి  
ప్రకట భ్రమరీసరళి<sup>4</sup> పరగించు నొకసారి  
అటువైపు నిటువైపు నమల హస్తములూగి  
అటమీఁద లిటఁగ్రింద నందములు జెల రేఁగి

యాడెనమ్మా! శివుఁడు

పాడెనమ్మా! భవుఁడు.

కైలాస శిఖరములు కడఁగి ఘక్కున నవ్వ  
నీలిమాకాశంబు నిటల్పంబుపై నిల్వ  
నందికేశ్వర మృదంగధ్వనములు బొదలఁ  
తుందిలాఁకూపార తోయపూరము దెరలఁ

1. చూపుడు వ్రేలును, అనామికయు, చొటనవ్రేలితో మొగ్గవలెఁ బట్టవలెను.
2. నాలుగు వ్రేళ్ళను జేర్చి యరవేతిలోనికి వంచి యంగుష్ఠమును మీదజేర్చిన ముష్టిహస్తము.
3. పతాకమున చూపుడు వ్రేలును, అనామికయువంచిన శుకతుండము.
4. శడిమి వ్రేలితో చొటన వ్రేలిని రాకి చూపుడు వ్రేలిని వంచి తక్కినవి జూచిన భ్రమరము.



శ్రీకృష్ణమమ



జేదలెల్ల గనువిచ్చి సంభ్రమత తిలకింప  
నదులెల్ల మధిబొంగి నాట్యములు వెలయింప  
వనకన్యకలు సుమాభరణములు ధరియింప  
వసుధయెల్లను జీవవంతమై బులకింప

నాడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు.

అదిగదిగో! జలదకన్యక జూచు నేమిటో  
సదమలంబై నట్టి శంకరుని నాట్యమ్ము  
నవిగో! మయూరమ్ము లాలపించు నదేమి!  
శివునితాండవకేళి శివకరము షడ్జమ్ము  
చికిలిగొంతుకతోడ పికము గూయు నదేమి!  
సకలేశ్వరుని శ్రుతి స్థాయికై పంచమము  
వాయుపూరితవేణువర్గ మే మందించు!  
ఆయభవు! దాండవముకై తార షడ్జమ్ము

నాడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు.

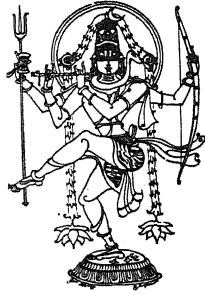
ఒకవైపు నర్ధచంద్రకరంబు<sup>1</sup> బరగించి  
యొకవైపు సూర్య<sup>2</sup> ముఖోద్వృత్తి జూపించి  
క్రీగంటితో నవ్వు క్రేళ్ళురుక వీక్షించి  
మాగన్ను వైచి తన్మయతః దా నటియించి



సకలముఖము

1. పతాకమున సంగువృత్తమును క్రిందకర్ణముగాఁ జూచిన అర్థ చంద్రము.
2. కలకాముఖమునఁ జూపుడు వ్రేలు జూచిన సూర్యుని వృత్తము.





వామపాదము జక్కఁగా మహిని నాటించి  
నేమమున దక్షిణము నింత మీదికి నెత్తి  
యుయ్యాలతూఁగుతో నూగులాడఁగ మధ్య  
మొయ్యనొయ్యన మువ్వ లూగి నవ్వులు నవ్వ

నాడెనమ్మా! శివుడు  
పాడెనమ్మా! భవుడు.

కుడికాలి సంబువలెఁ గొంచెముగ మునువంచి  
యెడమపాదము వైపు నింతశీర్షము వంచి  
కమలనాళములు హస్తములు బారలు పాచి  
ప్రమదమ్ముతో రెండువైపు లల్లనఁ జొచి  
సవ్యవక్షము బులకచయముతో సుబ్బంగ  
సవ్యేతరము సిగ్గుతో వెన్న కొదుగంగ  
నొక గపొలము నగవు వికపించి రాగిల్ల  
నొక గపొలము బిగువు బ్రకటించి తోషిల్ల

నాడెనమ్మా! శివుడు  
పాడెనమ్మా! భవుడు.

ఎడమచేతినిఁ బ్రీతి నడుముపై సంధించి  
కుడిచేతిలో నంబకొదమగుఱుతు<sup>1</sup> లగించి  
యంబముక్కున దృష్టి నంచితంబుగఁ జేర్చి  
సంచాలితమొనర్చి నమశ్శిరము<sup>2</sup> ముందునకు

1. హంసాన్యము చూ. "హంసాన్యమును రెండు."
2. చూ॥ "నమశ్శిరము."



పరివాహితము<sup>1</sup> జూపి పెప్పెని కాంతమ్ము  
 పరగించి చూపు భావావేశ మధురమ్ము  
 నటుదూగి యిటుదూగి చటులమ్ము గజకృత్తి  
 నటనమధ్యమ్ములో నయముగా గడకృత్తి

యాడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు.

ఒకకాలు వెనుకకై యొకకాలు ముందుకై  
 మొకమెల్ల జిరునవ్వు మురిపెముల ముద్దయై  
 గుడిచేతి యందు అఘుకోణత్వము ఘటించి  
 ఒడికంబుగా దలము పడగవలె కుంచించి  
 పెరచేత గురుకోణ మరుదుగా దావలచి  
 కరశాఖలను వంచి శిరము వెన్క కుమలచి  
 వెనుకజూచిన యప్పు వెన్నెలలు జిలికించి  
 మునుముజూచిన యప్పు ముద్దులే బండించి

యాడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు.

హస్తంబు కనుదోయి కడ్డంబుగా నిలిపి  
 శస్తంబరాళంపు<sup>2</sup> సంజ్ఞ నెదురుగ మలపి  
 ధూతంబు శిరము<sup>3</sup> సాకూతంబు కనుచూపు



శివతాతము

1. చక్రాకారముగి ద్రిప్పబడు శిరము పరివాహితము.
2. వశాకమున జూపుడుద్రేలు వంచిన ఆరాళహస్తము.
3. చూ: "ధూతమస్తకమువెల్పు."

పీతిగ్రావింప నిత్తిన దేవతల కెల్ల  
నాభికెదురుగ దక్షిణంబైన హస్తము  
శోభలనుజల్లించ నోలపద్మపుష్పము<sup>1</sup>  
ఒకదైపు గజభాగ మొయ్యారముగ నొత్తి  
నకలలోకముల కాశ్చర్యంపు సిడమెత్తి

అడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

తకిటతక, తకతకిట, తకతకిట, తకిటతక  
తకతదిగిణతోగిణతో, కిటతకతదిగిణతో  
కిటతకతదిగిణతో, కిటతకతదిగిణతో  
చతులంబులగు జతులు<sup>2</sup> సరిగాగ, దూగించి  
ససరిరిన<sup>3</sup>, రిగరిరిన, సరిగాగ, రీగాగ

గనగాగ ధవసాస

రి రి స రి స స రి గా గ రీ గా గ రి గ రి రి స  
స రి సా స పదపాప సరిగ నెత్తులుముడిచి

అడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

1. అన్ని వ్రేళ్ళను నందులుగలవిగా (ద్రిప్పి వట్టిన సోలపద్మము.
2. మృదంగ వరుసల ప్రస్తారము.
3. మోహనరాగ స్వరములు.





మేళకర్తల నెత్తి యాలాపనము దీర్చి  
 యాలాపనములో నక్షలను నటమోడ్చి  
 సంవాదివాదు లనుస్వరములను జూపించి  
 క్రొవ్విరుల గుచ్చములు గునిసిపోయిన యట్లు  
 గమకములు వెలయించి కడగి జారులుబట్టి  
 ప్రమదముతోడ మూర్ఛనలెల్ల రాబట్టి  
 మంద్రమధ్యమతార మధురిమలు జూపించి  
 సాంద్రముగా గానసాగరమును రేపి

అడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

పక్రరాగము నెత్తి, పాండిత్యధీరతో  
 పక్రమణమును బూని, ప్రక్కవాద్యముఁ జూచి  
 కనకాంగియే<sup>1</sup> యంచు కనుగోనలనె నవ్వి  
 వినిపించి, శుద్ధస్వరవిచయంబునె ద్రవ్వి  
 కాలువిడు<sup>2</sup> పఱయు ముక్కలుచోటుల నెత్తి  
 కోలుఁ జూపించి, నిక్కుగఁ బల్లవుల పాడి  
 కాలభేదములతోఁ గలితనం బెలయించి  
 సోలు నిర్జరమనస్సుల నెల్ల వంచించి

అడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు



శివశైలము

1. కనకాంగిరాగమున కన్నియు శుద్ధస్వరములే గలవు.
2. పాటలోని యెత్తుగడ భేదములు.

మధ్యమము<sup>1</sup> రాగసామ్రాజ్యాధిదైవతము  
 శుద్ధమ్ముగా<sup>2</sup> బ్రతిగఁ జూపించి వణకించి  
 వణకులో నొక గ్రొత్త వాలకము కనుబరచి  
 తని పూవులను బుట్టలను దెచ్చిపోసినటు  
 గలగలమనంగఁ జిలుగవ్వలను వెదికినటు  
 బలపలని యెండుటాకుల మర్మరములట్లు  
 నాదధేనువు బొదుగునందు దుగ్ధము జాఱ  
 భేదవాదము రాగవీధిలో బుడమాట

అడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

స్వరకన్యకల గుబ్బచనులఁ బుల్కులు రేపి  
 సురకాంతలకు కోర్కెలెరయ నెమ్మదులూపి  
 లయపురుషు<sup>3</sup> నానందరాశిలో మునిగించి  
 రయముతోఁ దాళముల రవణములు హత్తించి  
 ట్టులరీముఖవాద్య చయము మేనులుదాల్చి  
 యుల్లములఁబొంగెత్తి “యో” యంచు నెలుగివ్వఁ  
 దంబూర యానంద తరళసంపుల్లవ  
 క్త్రంబుతోఁ దానుగా గళమువిచ్చుకపాడ

అడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

1. సామాన్యముగ నన్ని రాగములు మారుటకును, మధ్యమ స్వరమే మూలము. అందుచే నది యధిదైవతమైనది.
2. శుద్ధము గా శుద్ధమధ్యమము. బ్రతిగ ప్రతిమధ్యమము.
3. తాళము లోని సామ్యము.



వల్లకినుదరులు పుల్ల రాగములీన  
 కల్లోలమయిపోవ గంధర్వ హృదయములు  
 అచ్చరలగన్నులం దానందబాష్పములు  
 బెచ్చగా గండముల విరిసికొన హాసములు  
 గిన్నరీహ న్తముల సన్నగాజులు మురిసి  
 చెన్నుగాఁబలుక నుజ్జీవములు పాటలను  
 పలుకుఁ పల్కున నమ్మత భరము తుంపెనలాఁడ  
 నిలువెల్ల గానమే నిండికొని వెలి కూర

అడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

సరిగాగ రూపించి షడ్జమము పట్టంగ  
 శరజన్ము తేజి పింభమువిప్పి నర్తింప  
 ఋషభస్వరంబు కుల్కించి పాడిన నంది  
 వృషభంబు చెలరేగి వియతిపై లంఘింప  
 నందంబుగా దైవతాలాపనము సేయ  
 గంధర్వ లోకంపుఁ గనులఁ బూవులు బూయఁ  
 బనిఁబూసుచు నిషాదస్వరము రక్తికిఁ దేఁగ  
 వెనకయ్యబృంహితము వెనుకఁ దరుముక రాగ

నాడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

ఎత్తుగడ కెత్తుగడ కేరీతిఁ దోచునో!

గ్రొత్తతీరులను క్రొంగ్రొత్తభావము లాచి



సరసిలో లేయలల తెరలవలె నుబుకునో!  
 స్వరపంపకములోని జాతులను వెనమార్చి  
 మానతైవ్యం బడెంతటిదో! తాళము వేయఁ  
 బూని యమరులు తప్పిపోయినా రెచ్చటనో!  
 శ్రుతిలయంబెంత పెచ్చుగ రేగెనో! సర  
 స్వతిగుండె కంపించి జలజలా చారంగ

నాడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

అఱపల్కు వదియించి అక్షులను బూరించు  
 పూరించునర్థంబు పొందించు హస్తముల  
 మొదలఁ గన్నులఁ గొంత ముచ్చటించును, మిగులుఁ  
 గదియించు వాఙ్మయాఖండ పుణ్యము బండఁ  
 గనులపైగలు మాట పెనవేసి చూపించు  
 వెనుక మాటలుబల్కి, మును దీర్చుఁ గనులను  
 వదియించిపల్కు, లావల నేత్రముల దిద్దు  
 ఖచరులెల్లరును దిగ్గమ మొంది వీక్షింప

నాడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

సంయుతకరంబులను<sup>1</sup> శాస్త్రాను సారంబ

సంయుతకరంబులను<sup>2</sup> జక్కఁగాఁ గదియించి

1. రెండు చేతుల హస్తముద్రలు నముదితములై యొక యర్థమును జూపించిన సంయుతహస్తమని పేరు.

2. ఒక చేతిలోనే భావముజూపు ముద్రకు అసంయుతహస్తమని పేరు.



శాస్త్రమునుదాటి తన స్వాతంత్ర్యమును బూని  
 శాస్త్రకారులయూహ సాగుమార్గముఁ జూపి  
 భావరాగముల సంబంధంబు, రాగ తీ  
 లావిశేషంబు నుల్లాసంబు గదియింప  
 భావమేళింపుడుగా బ్రమరి చుట్టెడు భంగి  
 భూవలయమెల్ల మదిఁ బొంగి యాడెడుభంగి

నాడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

స్థలపద్మములువోలె నిలుకడగ నిలువఁబడి  
 మెలఁగుకూర్మమువోలె మెల్లగాఁ జలియించి  
 యావైపు నీవైపు నల్లనల్లనఁ దిరిగి  
 భావింప గజగమనభంగి ముందుకు సాగి  
 వాలుగల కులుకు వలె వంకరలు జీత్రించి  
 వ్రాలి, నాగమువోలె పారి భాగం బెత్తి  
 వెనుకభాగంబెత్తి, మునుము నేలకు నొత్తి  
 యనుకొనని యందమ్ము లలరింపఁ బదతలము

లాడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

ఎలగాలిఁ గదలు నాకులువోలెఁ దేలికై  
 యలలతూగుడులఁ దమ్ములపూవు లట్టులై  
 కన్నె కనుబొమలోని కలలబరు వట్టులై  
 మిన్ను గన్నట్టి చిటుమేఘముల యట్టులై



శివతాండవము



కలికి బిగిగొగిలింతల హాయి కొల్లాడి  
 చెలిచెక్కుపై సిగ్గు చెలువంబు నుగ్గాడి  
 యవనీకుచస్థలంబట్టుగా బిరుసెక్కి  
 వివిధరీతుల నేర్పు వెలయింపఁ బదతలము

లాడెనమ్మా! శివుడు  
 పాడెనమ్మా! భవుడు

కోనలును కొండలును కోల్మనఁగి తలలూప  
 కొనగోలువలికి సాకూతంబుగాఁ జూచి  
 డక్క చెక్కును గీటి డంబుగాఁ బలికించి  
 యెక్కడను దననాట్యమే మాఱుమ్రోయంగఁ  
 దానె తాండవమౌనా! తాండవమె దానౌనా!  
 యేనిర్ణయము దనకె బూనిచేయఁగరాకఁ  
 దామఱచి, మఱపించి తన్నుఁ జేరినవారిఁ  
 గాములీలగ మూఁడుగన్నులను సృష్టించి

యాడెనమ్మా! శివుడు  
 పాడెనమ్మా! భవుడు

ఒకసారి దనుమఱచు నుప్పొంగునాట్యమున  
 నొకసారి మఱపించు నూది, తాండవకళనె  
 మఱచిమఱవక యొక్కపరి యాంగికము వట్టు  
 నెఱసంజవైపు కన్గిఱిపి సైగలుసేయు  
 నొకవైపు దాండవం బొకవైపు లాస్యమ్ము  
 నొకవైపు గాంభీర్య, మొకవైపు శృంగార  
 మొకవైపు భస్మంబు, నొకవైపు జిత్రకం  
 బొకవైపు భేదదృ, క్కొకవై పభేదముగ





నాడెనమ్మా! శివుడు  
పాడెనమ్మా! భవుడు

నీలసూత్రము<sup>1</sup> లోన నిక్కి యర్రులుసాచి  
కూలంకషమ్ముగాఁ గూయు జిటుగజ్జియలు  
జిలిబిలి పదంబులను పలుకు నొక్కొకసారి  
కలకలమటంచు నవ్వులు జిల్గు నొకసారి  
చెలువంబు వడబోసి చిటునవ్వు నొకసారి  
కొలఁదిమీఱంగ ఫక్కున నవ్వు నొకసారి  
మూఁగసై గలతోనె మురిపించు నొకసారి  
రాగలాపనమందు రణియించు నొకసారి

అడెనమ్మా! శివుడు  
పాడెనమ్మా! భవుడు

జననాంతరంబులో సంసక్తమయి వచ్చి  
మనసులోతుల నిల్చి, మాటాడు వాసనలో!!  
యమ్యతమయమై యాత్మనంటిన సుషుప్తిలో,  
గమముగా నప్పు నిర్జరమహాచ్ఛాయలో!!  
ప్రమదంబె రూపెత్తు బంగారుకలలలో  
నమరకాంతలు సేయునట్టి కనుసైగలో  
యన సూక్ష్మతమముగా, నటు సూక్ష్మతరముగా  
వినఁబడియు, వినఁబడనివిధిగ మువ్వలు మ్రోగ

నాడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

కరుణఁ జూపియిప్పు దొరఁగు బాష్పమ్ము ల  
 చెఱువు జూపినయిప్పు జిగినించు నిశ్చలత  
 వీరంబులో నగ్గి వెడలించుఁ దారకలు  
 ఘోరంబులోఁ గెలంకులఁ గొల్చుఁ గనుగ్రుడ్డు  
 వికృతంబులో వంగి వికటించుఁ గనుబొమలు  
 వికచంబులగును దారకలు హాస్యమునందు  
 శృంగారమున విలోలిత దృష్టిపాతంపు  
 భంగి, రాద్రమున దుర్బరకటాక్షములతో

నాడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

భావాంబరమున కావల వెల్లు దైవంబు  
 భావగోపీనాథుడై వేడ్కఁ జెలఁగించి  
 రాగిణీవిభ్రమము లక్కడక్కడ దీర్చి  
 రాగాలపనజన్య రమణీయతలు జేర్చి  
 యొకయడుగు జననంబు, ఒకయడుగు మరణంబు  
 ఒకభాగమున సృష్టి, యొకవైపు బ్రళయంబుఁ  
 గనుపింపఁ దిగకన్నుఁగొనలు మిన్నుల నంట  
 మునిజనంబుల హృదయములు దత్పదం బంట

నాడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు



శివకవిత్వము

సమమధ్యద్రుతగతులు జరణముల, అనుకూల  
భ్రమణములు నడుమలో ప్రౌఢములు వ్యాకృతుల  
బయిపైని గప్పికొను భావబంధంబులును  
నూరేసిగజ్జియల<sup>1</sup> నులివులో వేదములు  
తీరైన నృకపాల హారముల గానములు  
తొలుకాడు గంగమ్మ యలలలోఁ దానములు  
మొలిపించి, జందురుని మొగముపైఁ జిటునగవు

లాడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

భరతముని ముందుగా బదపద్మములుబట్టి  
'హరహరా!' యని ప్రమోదాయత్తుడై దూఁగ  
తనసృష్టిగర్వంబు తలఁగిపోఁగ విరించి  
కనులలో బాష్పములు గట్ట డీల్పడి నిలువ  
నావైపు నీవైపు నవ్వుదిక్పాలకులు  
కేవలము రసమూర్ఖులై, విశ్వమును మఱువ  
దన వేయికనులు జాలని బిడౌజుడు, గౌత  
ముని శాపమున గొఱుంతనుఁ గూర్చి చింతింప

నాడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

ఒక్కొక్క కాలియందును నూరేసిగాని, యిన్నూరేసిగాని, దక్షిణపాదమున నూరు  
వామపాదమున నిన్నూరుగాని గజైలు గట్టికొనవలెనని నాట్యాచార్యమతము.



హరియో హరుడై, లచ్చి యగజాతయై, సరికి  
సరి, దాండవములాడ సమ్మోదరూపీతులు,  
హరునిలోహరిఁ జూచి, హరియందు హరుఁజూచి  
వెఱవేది దేవతలు విస్మితులు, మునురెల్ల  
రథిగతానందభావావేశ చేతన్కు-  
రెదవిచ్చి, యుప్పొంగి, యెగిరి స్తోత్రముసేయ,  
భేదవాదమురెల్లఁ బ్రదిలిపోవఁగ, సర్వ  
మేదినియు నద్వైతమే బ్రతిధ్వనులీన

నాడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

శోకమ్ము సంతోష మేకమ్ము, నరకంబు  
నాకంబు నేక, మృతంత మాకాశమ్ము  
పరిగతంబగు భూమి, నవనిధులు బల్వములు,  
తరులు బీజములు, గ్రొవ్విరులు కసిమొగ్గులును  
జరరాంధకారంబు, బరిణాహింసాద్రుతిలు,  
పరమముమ లజ్జాన భరితు, లందఱకు నేఁ  
డద్వైత మద్వైత మని మాటి  
కద్వయముగా నొత్తి, యఖిలలోకము లార్వ

నాడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

ప్రతితారకయు విచ్చి, ప్రత్యణువు బలకించి  
శితికంఠునకు నవుడు సెల్లించినది సేవ,



యానందసాగరం బంతటనుఁ గవిసికొన  
మీనములుఁ దిమిఘటలు మేదిసీజీవములు  
బ్రతిప్రాణిహృదయమ్మువల్లకివల్లరిగ  
మతిమఱవి పొడినది మధురసంగీతమ్ము,  
జగమెల్ల భావంబె, నడియెల్ల రాగంబె  
జగతియే యొక నాట్యసంరంభమునుగాగ

నాడెనమ్మా! శివుఁడు  
పాడెనమ్మా! భవుఁడు

చూచువా రెవ్వరా చోద్యంబు! నందఱును-  
సూచింతు దాండవము, సొక్కి నమ్మోదమున  
శంకరుఁడె కెమ్మోవి నెలవులను జిటునవ్వి  
పంకించి తల, నటక వర్గంబు వీక్షించె  
హరుఁజూచి హరినవ్వె, హరుఁడె హరియైనవ్వె  
విరిసికొనె నొకవంత వెన్నెలలు లోకముల  
శ్యామసాంధ్యస్ఫూర్తి జంద్రకలలో డాగెఁ  
గామించెఁ బ్రకృతిఁ జీకటులొ! జ్యోత్స్నాతతియొ

అడెనమ్మా! శివుఁడు  
పాడెనమ్మా! భవుఁడు

నవజటాపటల సంధ్యాకాలవారిదాం  
తవికాసిబండ్ర మంద్రాతపార్వశరీర!  
నగకన్యకానేత్రయుగళనిర్వత్కటా  
క్షగణతాపింభ పింభాధీనగురువక్ష!



నిగమదాసీ సమున్నిద్రసా హోనినా  
ద! గణనీకృతనై కతారహాగవిలాస!  
భూతేశ! భూతభావాతీత! యనిపల్కి  
స్తోత్రములఁ బరియింపఁ జోద్యమున వై కంఠఁ

డాడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు

పద్మామనోబ్జ యావక పుష్పితశరీర!  
పద్మసుందరనేత్ర! భావాంబరాతీత!  
మాయాసతీభుజా మధుపరీరంభాఽవి  
షయవివేక! హృషీకనంబయాఽగిష్టాత!  
శౌరి! నీ తేజమే సంక్రమించెను నన్ను  
పూరించెఁ దాండవము పూర్ణి చిత్కళతోడ!  
నని నిటాలమునందు హస్తమ్ములను మొగిచి  
వినతుడై శంకరుడు విష్ణువును నుతియించి

యాడెనమ్మా! శివుడు

పాడెనమ్మా! భవుడు







## విజయా ప్రార్థన

కలకలరణత్కాంఠీ, పంచాస్త్ర, జీవనమూలికా  
నిగడితహరప్రేమా, శ్యామా<sup>1</sup> సద్భక్తవపుస్థలీ  
మునిజనమనఃపేటీ, చేటికృతారవల్లభా  
జయతి కరుణాపాంగా, చంద్రావతంస సధర్మిణీ!

విరావై ర్మాంజీరైః కిమపి కథయంతీవ మధురం  
రహస్యంవేదానాం, లలిత లలితాన్ దృష్టివలయాన్  
కిరంతీ, శ్యామాంగీ, కుచభర నమన్మధ్యలతికా  
నటంతీ, పాయాన్నః పరమపదధామా, హరవధూః

మకరతరుబామై దంపర్యం, మునీశ్వరమండలీ  
సుచరితఫలం, కాంతం, కటాక్ష తరంగితం  
ప్రమదహృదయోపేతం, కదంబవనాశ్రయం  
కిమపి సుభగం తేజశ్శివాఖ్య ముపాస్మహే.

నతానాం భక్తానాం నయనయుగ బాలార్కసుషమా  
మహర్షీణామాశా, త్రిదశతరుణీ కైశ్యఘటితా  
స్వసంపర్కోత్సేకా త్వపది శివయంతీ శివతనుం  
శివంకుర్యాన్మాతుః పదవనజపాటల్యలహరీ!



మదిరాఘూర్జితనేత్రా  
మదగజగమనా, మనోజ్ఞతరవదనా!  
మనసి మమ సన్నిధత్తాం  
మాతంగీ! మధ్య నిక్వణత్కాంచీ!

అనుభవరసికై ర్జ్ఞేయా  
మాదిమజననీం! హృదబ్జమధుధారాం!  
నీలమణిసదృశ దేహం  
బాలాం, తా మాశ్రయే మహారూపాం!





## శివాలాస్యము

ఘక్కుమసి నవ్వి నది జక్కువల పెక్కువల  
జక్కుడచుచనుదోయి నిక్కుసార్వతి యపుడు  
నిక్కుచనుదోయిలో నిబిడరోమోద్గమము  
దిక్కుదిక్కులనెల్ల దివ్యనేత్రోత్సవము!

తెగమిగులు దొగల జిగి బుగులు గన్నులదోయి  
నిగనిగలు మిట్టింప నిలచి చూచెను గౌరి  
నిలుచువాలకములో నెలవంపు, వంపులో  
కులికినది యమృతమో; కోటిసౌందర్యాలో!

బంధుకపుష్పసంబంధు వగు చిరుపెదవి  
నందముగ గదియించె నలనహాసం బార్య  
యానవ్వులో, గదలె నచ్చరలసిగ్గులో!  
కాని యీశ్వరు కలలో! కామధేనువుపాలో!

స్థలపద్మములయొప్పు గల తామ్రతలపాద  
ముల, గదలెను దేవి మురిపెములు జిలికించి  
కదలుకదలికలోన కలకలా నవ్వెనట  
కొదమగంటలో నిల్చి కొన్న స్వరకన్యకలో!

లలితముగ, బలికినది మొలనూలు, కోయిలల  
జిలుగుగొంతుక తీపి జలజలా పారించి,  
యా వాకలో నిల్చె నాగమాంబురుహమ్ము  
లావిరులపై నాడె నానందబ్రహ్మమ్ము!



జంకించినది లులిత బపల భూలతలతో  
శంకరునిశర్వాణి జలద సుందరవేణి  
తటుకునను సూచిహస్తంబుతో, నాగేంద్ర  
కటకునకు ధైర్యంబు కంపించిపోయినది!

అటు బండె నొకసారి యతివ కిలికించితం  
బిటు విరిసె నొకసారి యింతి యుల్లోకితము<sup>1</sup>  
ప్రమదాకపోలమ్ము భావకిమ్మిరితము  
కమనీయ మదరాగ కలికా విచుంచితము

కుణుకుణు క్వణనంబు అనుగతికముగఁ బాడ  
నణుమధ్య జూపినది యభినయ విభేదములు  
వనములను, వనధికంకణములను, జగతిలో  
నణువణువునను భావ మాక్రమించిన దశుడు

తరళలోచన వింత తానకంబుల నిలివి  
కరపద్మముల నర్థకమలంబుఁ జూపించె  
నా నృప్తి నందుకొన కమరులును దేవర్షు  
లాశంకితులు, నద్భుతాక్రాంతమానసులు—

గా నించినది దేవి, కలకంఠశృతివీధి  
లో, నిత్యరమణీయలోకములు పొంగెత్త  
పలికినవి వల్లకులు కలకంఠిగానమ్ముఁ  
పలికినవి వల్లకులొ! పరమేశ్వరియొగాని

1. మీదికి నిక్కింపఁబడిన దృష్టి యుల్లోకితము.





తకర్పుణుత ర్పుణుతతక, తకిటతది గిణతోతది  
 గిణతో, తదిగిణతో యను రణనములు మీఱగ  
 ప్రతిగజ్జెయెడదలో భావములు బులకింప  
 ప్రతిభావమున రసము వాటి దిక్కుల ముంప  
 ప్రియురాలి యూరుపులు బేరేప చషకమ్ము<sup>1</sup>  
 పయి మందవలితమ్ములయి లేచు తరగలటు  
 బాలేందుఫాల, నగబాల, పార్వతి నిలిపి  
 లీలావిపర్యాప్త రేచితభూలతలు<sup>2</sup>  
 పరివాహితము శిరము<sup>3</sup> చిటునవ్వు, నెత్తమ్మి  
 విరికన్నుగవలందు విభ్రమాలోకితము<sup>4</sup>  
 కించిదాకుంచితము, చంచలము, బొమదోయి  
 పంచాస్త్రుబాణమ్ము, పర్వతేశ్వరు సుతకు

1. ఆమె లేచిత భూలతలు బాల లలితముగ వగువడినవి అవి యెట్లున్నవనగా, ప్రియురాలు ప్రియునకు మధ్య మందించునపుడు ఆమె యూరుపులవేత వామద్యపాత్రమున లేచు మధ్య తరంగము లంత లలితముగ నున్నవి.
2. అందముగ మోది కెత్తబడినవి.
3. వింజామరమువలె ఇరుప్రక్కలకు వండు శిరస్సు పరివాహితము.
4. తిరుగుదు గల చూపు ఆలోకితము.



వివరము

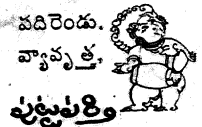
నవశిరోభేదములు<sup>1</sup> నవకంబుగాఁ జూపి  
భవురాణి యుష్టగుణభావదృష్టులు<sup>2</sup> మోపి  
పదిరెండుహస్తములు<sup>3</sup> బట్టి, మదిరాక్షి మఱి  
పదిలంబుగాఁగ గ్రీవాభేదములతోడ

అడినది గిరికన్నె యలనమారుత మట్లు  
పాడినది సెలకన్నె ఁకపకా నవ్విసటు  
లాటపాటల తోడ నవశలై బ్రహ్మర్షి  
కోటులెల్లెడ సమిత జాతులై సేవింప

శరదీజ్జఘాళిపింజరితముల చక్రముల  
సరియాగు లావణ్యభరిత కుచయుగ్మములు  
చనుకట్టు నెగమీటి మినుఁ దాకునో! యినగ  
వనజాక్షి, పెప్తెని పక్షమ్ము విరియించి  
యూడినది గిరికన్నె!

ఒకవైపు భూభంగ మొదిగించి చూచినది  
వికచసాకూతముగ విశ్వేశ్వరుని లలిత

1. సమము, ఉద్వాహితము, అధోముఖము, అలోలితము, ద్రుత కంపితములు, పరావృత్తో  
తిప్తములు, పరివాహితము.
2. సమము, అలోకితము, సాది, ప్రలోకితము, నిమిలితము, ఉల్లోకితము, అనువృత్తము,  
అవలోకితము, దృష్టులు.
3. ఇచ్చట హస్తశబ్దము హస్తప్రాణముల కొపచారితము, హస్త ప్రాణములు వదిలెండు.  
ప్రసారణ, కుంచిత, రేచిత, పుంఖిత, అవవేష్టితక, ప్రేరిత, ద్వేష్టిత, వ్యావృత్త,  
వరివృత్త, సంకేత, చిహ్న, వదార్దటకలు.



యా చూచుచూపుతో నర్దేందుభూషునకు  
పూచిపోవ(గ బుష్పముకుళములు నిలువెల్ల  
నాడినది గిరికన్నె!

మేఖలాచంద్రకిత మృదుమధురమౌ మధ్య  
మాకంపితంబయ్యె నగరాజప్రియపుత్రి  
కా కంపితంబులో నలసప్రీడాభరం  
బాకేకరితదృష్టి! యనురాగసూచకం  
నాడినది గిరికన్నె!

నవ్యహస్తం బర్ధచంద్రాభినయముతో  
దివ్యలీలను నిలిపి, దేవి నడుమునయందు  
కొనగోట నుదుటఁ గ్రమ్మిన జెమ్మటలు మీటి  
కొనమాపులనె శివుని కోర్కె లోతులు దూటి  
యాడినది గిరికన్నె!

కోపఘూర్జితమైన కొదమనాగము వోలె  
తీపులగు నూరువులు దెనల్లెల్ల జల్లింపి  
యలనవలితములు చేతుల భంగిమలతోడ  
జలజారిమకుటు గన్నుల నాన లెవకొల్పి  
యాడినది గిరికన్నె!

నడునొనలిపై నున్న నాభినామము కరఁగి  
వడిజాతీ కమబొమల వంకలను విలువంగ







క్రొత్తదోమిన దంతకోరకంబుల గాంతి  
గుత్తులుగ గుత్తులుగ హత్తికొన శివుపైని  
యాడినది గిరికన్నె!

సమపాదయుతమైన స్థానకస్థితి నిలవి  
క్రమముగాఁ జూపులను కంజాక్షి విరజిమ్మి  
ఘలుఘల్లుఘలు మనెడి వలయనాదములతో  
చిలిపినవ్వుల సుమాంజలి వట్టి శివునకై  
యాడినది గిరికన్నె!

వెలయంగఁ దొమ్మిదగు విధములను చెలువముగ  
నలినాక్షి భూవారినాట్యములు<sup>1</sup> జూపించి  
పదునాటగు ఖవారిపద్ధతుల<sup>2</sup> నెనగించి  
మదిరాక్షి గతివారి మధురిమలు బొసఁగించి  
యాడినది గిరికన్నె!

శిరము చూపులు మింఱు చెక్కిళ్ళు కనుబొమలు  
తరుణాధరము పయోధరములును దంతములు  
ముఖరాగచిబుకములు మొదలైన వావగలు  
సకియ, భావానుగుణ చాలనంబుల నెనఁగ  
నాడినది గిరికన్నె!



శివశైవము

1. నేలపైనిలిచి కేయు నాట్యము.
2. పైకి చెంగించుచుఁ జేయు నాట్యము.

శుకతుందనిభ కుచాంశుకము వదులుగ జాట  
మొకముపై ముంగురులు ముసరుకొని విడఁబాటఁ  
బంచవన్నెలకాసె వగలుగులుకగఁ, విమల  
చంచలాక్షుల కటాక్షాంచలమ్ములు మిగుల  
నాడినది గిరికన్నె!

సమరూపములగు నంసములుఁ గటి కంఠములు  
సమపాదములు నంగసమరూపచలనములు  
నురుము పెక్కువయు, సుందర భావప్రకటనము  
సరసీజముఖి నాట్యసౌష్ఠవమ్మును జాట  
నాడినది గిరికన్నె!

అవై పు నీవై పు నతిరయంబునఁ దూగ  
భావభవు తరవారినా వెలయు కీలుజెడ  
చలితనాట్యమున కాశ్చర్యపరవశుడగుచు  
లలితేందుధరుడు దానిలువఁ దిన్నఁగనగుచు  
నాడినది గిరికన్నె!

పూవు గుత్తులనడుమఁ బొలుచు గిసలయమువలె  
తా విమలమర్దశాంతరమునను నిలుచుండి  
పలుమారు నిలమిఁద లలితముగ క్రుంగి, కిల  
కిలకిల మటంచు, మేఖల నవ్వులనుఁ బొదల  
నాడినది గిరికన్నె!

జరతపావడ వెఱుగు చలియింప, గంటసరి  
గరము నటియింప, బంధుర శ్రోణి గంపింప



గరయుగంబుల ఘల్లుఘలుమంచు నెలుగించు  
వరకంకణములతో భావభవు గంధగజ  
మాడినది గిరికన్నె!

కలగ చెక్కిళ్ళపయి కస్తూరి మకరికలు  
మలగ నిటలంబుపై దిలకంబు లలితంబు  
నిడుది కన్నుల దేరు నీలోత్పలములతో  
తడిబడిని లయతోడ గడువేగముగ నప్పు  
డాడినది గిరికన్నె

ధిమిధిమి యటంచు దుర్దిన వారిధరధీర  
భ్రమబూన్చి మద్దెలలు పలుమాలు ధ్వనియింప  
చకితచకితాంగియగు సౌదామనియు వోలె  
వికచాక్షి యజ్ఞాత విభ్రంబులు జూపి,  
యాడినది గిరికన్నె!

భవుని షక్తమునందు బదలాక్ష చిత్రించి  
నవరసంబులకు బుణ్యపు పంట జూపించి  
భరితముని నాచింత తరళితుని గావించి  
సర్వకన్యలకు దత్తరపాటు గల్పించి  
యాడినది గిరికన్నె!

కుచ్చెళులు భువిగుప్పగూరయై నటియింప  
ముచ్చెమటతో మొగము మురిపెముల వెలయింప  
ముచ్చటగ నిరుప్రక్క ముక్కరయు గంపింప  
పచ్చవిల్తునిపూన్కి పారంబు జూపింప  
నాడినది గిరికన్నె!



ప్రతిపదములో శివుడు పరవశతఁ దూగంగ  
 సతి చంద్రమకుటంబు సారెకుఁ జలింపంగ  
 వ్రతతి దూగాడినటు వాతధూతంబౌచు  
 శతపత్రమది నుక్తనరి విచ్చిక్రాన్పట్టు  
 లాడినది గిరికన్నె!

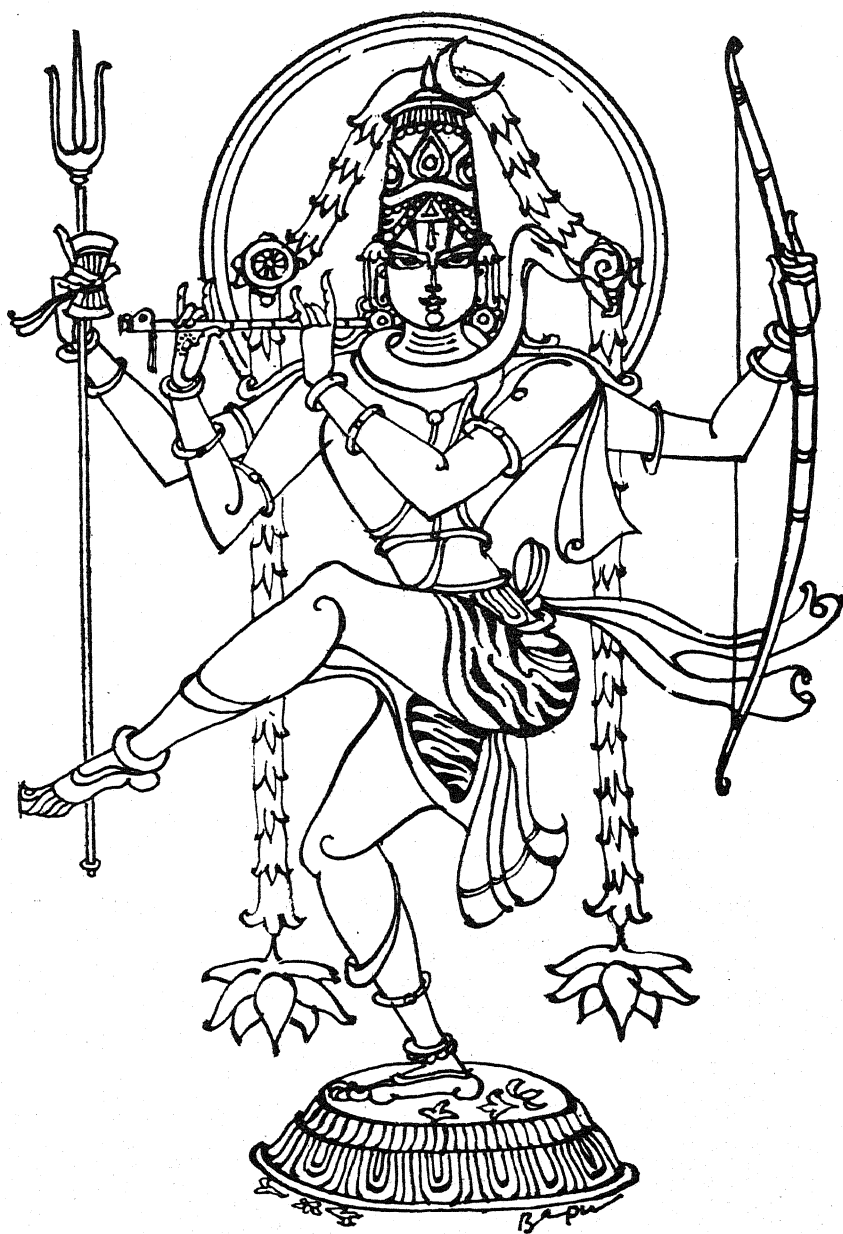
గగన వనమున విచ్చిక్రానిన జలదంబట్లు  
 వనముననుఁ బారాడు వాతపోతంబట్లు  
 పోతమ్ము గల్గోలములపైనిఁ దూగినటు  
 శాతాక్షి గాయమ్ము సంచాలిత మొనర్చి  
 యాడినది గిరికన్నె!

బ్రహ్మాణి యానంద పారిష్టవాంగియై  
 జీహ్వాగాక్షముల వీక్షించె మిథాకంగ  
 సకలాశురులు శిరస్థలకీలితాంజలులు  
 సకలేశ్వరునిఁ దన్ను సంస్తుతించుచుండ  
 నాడినది గిరికన్నె!

ప్రతిసుమము తన్మయత్వమునఁ గిలకిల నవ్వ  
 ప్రతిపక్షి యున్మాద పరవశత నదియింప  
 ప్రతిజీవి పులకింపఁ బదునాలు లోకముల  
 నతులితంబైనట్టి యద్వైతమే మ్రొగ  
 నాడినది గిరికన్నె!

తనలాస్యమును మెచ్చి తరుణవంద్రాభరణుఁ  
 డనుమోదమునఁ బేతులను గలిపి యాడంగ

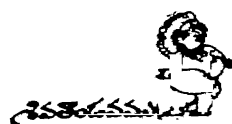




శివశక్తులొక్కటిగఁ జేరినంతన మౌను  
లవికృతేంద్రియ “లో!” మృతంబుఁ జాటింపంగ  
నాడినది గిరికన్నె!

పలికిరంతటన గీర్వాణులెల్లరుఁ గూడ  
చలితకంఠముల శివశక్తులకు మంగళము!  
కప్పపీవీణ యుత్కంఠతోడుతరాగ  
గుచ్చముల నీస నా ఘూర్ణితములుగ దెక్కు  
లాడినది గిరికన్నె

దేవాది దేవాయ! దివ్యవతారాయ!  
నిర్వాణరూపాయ! నిత్యాయ! గిరిశాయ!  
గౌర్యైనమో! నిత్యసౌభాగ్యదాయై!  
తురీయార్థదాత్యై!! ధరాకన్యకాయై



శ్రీః

## తాండవ ప్రశస్తి

శ్రీ అనందకుమారస్వామి 1914లో శివతాండవమును పేర అంగమున నొక వ్యాస సంపుటి ప్రచురించెను. ఆ గ్రంథము నేటికిని రసజ్ఞులకు మోదము కూర్చుచున్నది. అందొక వ్యాస ఖండమున శివతాండవ తత్త్వము వర్ణింప బడియున్నది.

సర్వ ప్రపంచ సృష్టిస్పందనములే శివుని సృత్య భంగులు. ఆరభణీ వృత్తి సమ్మిశితము తాండవమనియు, కైశికీ సమృతమైన లాలిత్య శోభలతో నిండినది లాస్యమనియు విబుధుల నిర్వచనము. భర్తృదారికయగు ఉత్తరకు బృహన్నల నేర్పినది లాస్యమని తిక్కన పేర్కొనెను.

సృష్టి పరమేశ్వర లీలయని వేదాంతుల ప్రవచనము. ఈ లీలయే- పరమ వస్తువు- ఏకైక సత్యముయొక్క వ్యక్తరూపము. ఈ భ్రమించుటనే పరమమన్ని నమ్మినవారు భ్రమ పాలగుదురు. ఈ చైతన్యరూపము సుపాశించి, అద్దాని కతీతమైన మూలపదార్థమే సర్వమని, అద్దానికి రెండవది లేదని తపస్సులు తురీయావస్థ యందు కనుగొని, అనుభూతులపొంది ఆ పరమస్థితియందు తాదాత్మ్యమును పొందిరి. అట్టివారు ఈనాటికిని కైవల్యస్థితిని చేకూర్చుకొనగలరు.

ఈ రీతి విపరీతమే-లౌకికదృష్టిలో!

ఈ తాండవ తత్త్వమును ఘూడు విధములుగా మీమాంసీకరించ వచ్చును. సర్వ ప్రపంచ సృష్టి స్పందన చైతన్య స్వరూపమే శివసృత్యము. అఖిలాండ బ్రహ్మాండ కోటులు అనంతముగ వివిధ భంగులలో కదలుచుండును.

రెండవది: భ్రమనొంది పాశబద్ధులైయుండు జీవకోట్లకు ముక్తి నొసంగు సంహారక్రియా ప్రతీకయే ఈ ప్రళయ తాండవము. పునస్సృష్టికి వలసిన పరమ పనష్టతను సమకూర్చునదియు ఈ తాండవమే.

మూడవది: తాండవమునకు రంగభూమి చిత్-అంబరము మానవ హృదయాంతర సీమయే. ఇది విజ్ఞులకు వేద్యమగు అనుభూతిశాల. ఇచ్చట పరమశివుడు రంగస్థల మేర్పరచికొని, నృత్యమాడి, జీవునికి మోక్షమిచ్చుచు.

ఈ తాండవమాహాత్యము 'విదంబర ముమ్మని కోనై,' 'తిరుములారి తిరుమంత్రము,' 'ఉన్నై విలక్కము,' 'శివజ్ఞాన సిద్ధియర్' మున్నగు గ్రంథము లందు విపులముగా వర్ణింపబడియున్నది.

(ఓం) శి-వా-య-న-మః యను పంచాక్షరి తత్త్వమే ఈ నృత్యము యొక్క బాహ్య స్వరూప శబ్ద సంపుటియని ఉన్నై విలక్కమున వివరింపబడి యున్నది. ఏ తదుపాసనమే ఉపాసకునికి ద్వంద్వాతీత స్థితినిగూర్చి. శివమును గూర్చుననియు అందు ఉద్ఘాటించబడినది.

శివప్రదోషస్తోత్రమున:—

కైలాస శైల భవనైత్రిజగజ్జనిత్రీం  
గౌరీం నివేశ్య కనకాంబిత రత్నపీఠే  
నృత్యం విధాతు మభివాంభతి శూలపాణౌ  
దేవాః ప్రదోష సమయేను భజంతి సర్వే

వాగ్దేవీ ధృతవల్లకీ శతమఖోవేణుందధత్పద్యజః  
తాలోన్నిద్రకరో, రమా భగవతీ గేయ ప్రయోషాడ్వితా  
విష్ణుస్సాంద్ర మృదంగ వాదనపటురైవాస్సమం తాత్పరీతా  
సేవంతే తమనుప్రదోష సమయే దేవంమృడానీపతిమ్

గంధర్వ యక్ష పతంగోరగ సిద్ధ సాధ్య  
విద్యాధరామర వరాపుర సాంగణాశ్వ  
యేన్యే త్రిలోక నిలయాస్సహభూతవర్గాః  
ప్రాప్తే ప్రదోష సమయే హరపార్శ్వసంస్థాః



## II

సర్వలోక సమస్త భూతకోటికి మోదము గూర్చునది ఈ శివతాండవము. ఇద్దాని వర్ణించు కవి తపస్విగా నుండవలయును. ప్రస్తుత గ్రంథ రచయిత అగస్త్యేశ్వరు నుపాసించి, అదేవుని కృపాకటాక్షమునకు పాత్రులై శివ తాండవమును, నంది నాందిని, శివాలాస్యమును, విజయాప్రార్థనమును ఓజోగుణాన్నితముగా, కర్ణరసాయనముగా అభివర్ణించి చదువు వారికి, వినువారికి తాదాత్మ్య నుభవము కల్పించునట్లు ఈ తమ కావ్యసృష్టి కావించియున్నారు. కావ్యమునకు ఋరాకాష్ట “నైతావద్ ఏన పరో అన్యద్ అస్తి” అను ఋగ్వేదసూక్తి. (కేవల మిదికాదు, పరమమైనది వేఱుగ నున్నది అని స్ఫురింపజేయుటయే.)

వీరు ఈ వస్తు ప్రదర్శనమున శివకేశవులకు అభేద ప్రతిపత్తిని సాధించినారు. సర్వసృష్టి చైతన్యస్వరూపమే సర్వరాజు తనకన్నీని లీలగా సంకల్పించి, సృష్టిజాలమును సృజించి, తాను వేరైన శేషశయనుడు— రంగనాథుడు లీలానృత్యమునకు ప్రయోక్త, నటునికి ప్రయోక్తకు కార్య భారమున ఏక వ్యక్తిత్వము కలదు. శివము సాధించుటే కైవల్యమును పొందుట!

ఇంతేగాక శివతాండవముచే కలుగు అనందప్రతీకయే గిరిజాదేవి. తాండవించు శివుని శరీరములో అమె సాబాలు పంచుకొన్నది.

ఇట్లే కేశవ మోహినీరూపములు. శ్రీ పురుష సమన్వయ మిచ్చుటను పరిస్ఫురించును. ర్యాలి యందలి శిల్ప ప్రతిష్ఠలో భాసించునది ఈ అరనారీ శ్వరత్వమే. శివశివా సమ్మేళనము పార్వానుక్రమము. కేశవ మోహినీత్వము ముందు వెనుకల సమన్వయము.

తెలిసికొనవలసినది తత్త్వ మొక్కటియని; రెండవది లేదని.

మూలస్థానేశ్వరాలయము  
విక్రమసింహపురి  
24-6-1961



శ్రీకృష్ణమూర్తి.